

**V ŚWIATOWY FESTIWAL
MŁODZIEŻY I STUDENTÓW
WARSZAWA 1955**

w zbiorach Muzeum Niepodległości

V ŚWIATOWY FESTIWAL MŁODZIEŻY I STUDENTÓW WARSZAWA 1955

Cel i hasła V Światowego Festiwalu Młodzi i Studentów są proste i jasne jak młodość, jak pragnienia młodzieży świata! Pokój dla wszystkich. Praca dla wszystkich. Szczęście dla wszystkich.

Z Apelu II Zjazdu ZMP

V ŚWIATOWY FESTIWAL MŁODZIEŻY I STUDENTÓW WARSZAWA 1955

w zbiorach Muzeum Niepodległości

Katalog wystawy
pod redakcją Tadeusza Skoczka

Warszawa 2025

Wystawa

**V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów
Warszawa 1955 w zbiorach Muzeum Niepodległości**

Galeria Plakatu Muzeum Niepodległości

ul. Skazańców 25; 01-532 Warszawa

(16 maja – 28 sierpnia 2025)

Kurator wystawy

Marta Brodala

Autorzy tekstów

Marta Brodala, Małgorzata Karolina Piekarska, Tadeusz Skoczek

Recenzje naukowe

Antoni Dragan, Janusz Gmitruk

Przygotowanie obiektów na wystawę

Sylwia Popławska

Fotografie obiektów

Anna Kowalska

ISBN: 978-83-68378-11-5

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości

(identyfikator wydawnictwa naukowego 42-700)

al. Solidarności 62; 00-240 Warszawa

wydawnictwo@muzn.pl

tel. 826 90 91 w. 41

SPIS TREŚCI

Tadeusz Skoczek

SIEDEMDZIESIĘTNICA „ARSENAŁU” s. 7

Marta Brodala

STARE FORMY I ŚWIEŻE TREŚCI s. 11

Małgorzata Karolina Piekarska

WOJCIECH FANGOR - GUERNICA 1955 (NR. INW. M.118) s. 29

KATALOG s. 39

SPIS OBIEKTÓW s. 73

SPIS WYSTAW W GALERII PLAKATU s. 78

Tadeusz Skoczek

SIEDEMDZIESIĘTNICA „ARSENAŁU”

Rocznice zawsze nastrajają do wspomnień. Niżej podpisany nie pamięta Ogólnopolskiej Wystawy Młodej Plastyki „Przeciw wojnie – przeciw faszyzmowi” jaką zorganizowano w Warszawie. Od wczesnej młodości, interesując się sztuką współczesną, zetknął się wielokrotnie z potoczną nazwą wystawy otworzonej uroczystości 21 lipca 1955, „Arsenał”.

Budynek dawnego arsenału królewskiego, zlokalizowany przy ulicy Długiej, był jednym z nielicznych jaki w powojennej Warszawie, zburzonej po upadku powstania, zrewitalizowany po wojnie, nadawał się na zorganizowanie ekspozycji. Pospieszenie budowany Stadion Dziesięciolecia Polski Ludowej nie miał jeszcze zaplecza na zorganizowanie wystawy.

Gmach zbudowany z rozkazu króla Władysława IV w latach 1638–1643 powstał na miejscu dawnego szpitala dla żołnierzy rannych w wojnach, przytułku istniejącego od czasów Stefana Batorego. Ta barokowa inwestycja mieściła pierwotnie skład broni. Miejsca znane jest powszechnie z czasów Powstania Listopadowego, kiedy to ludność miasta brawurowo opanowała budynek, nocą z 29 na 30 listopada 1830. Po klęsce powstańców Moskale zamieniają arsenał na więzienie. W okresie międzywojennym, otworzono tu Archiwum Miejskie.

23 marca 1943 zorganizowano słynną Akcję pod Arsenalem odbijając z rąk Niemców Janka Bytnara „Rudego” oraz 20 harcerzy przewożonych z siedziby Gestapo przy Alei Szucha

na Pawiak. Od 5 sierpnia 1944 budynek pozostawał przez trzy tygodnie w rękach powstańców. Tu w walkach prawdopodobnie zginął Tadeusz Gajcy, jeden z najwybitniejszych talentów poetyckich dwudziestego wieku.

Arsenał odbudowany w latach 1948–1950 znakomicie nadawał się na wystawę, mającą również zadania propagandowe. Zlokalizowany obok wciąż istniejących ruin warszawskiego getta, nieopodal wysadzonej w powietrze Wielkiej Synagogi, czy znanego Pałacu księcia Janusza Radziwiłła – miał egzemplifikować naczelne założenie V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów (trwał od 31 lipca do 14 sierpnia 1955) – pokazać wyższość ustroju zwanego socjalizmem nad zachodnim kapitalizmem. Zamierzenie organizatorów odniosło jednakże skutek odwrotny. Trzydzieści tysięcy uczestników, przybyłych z ponad stu krajów zmieniło mentalność polskiej młodzieży. Wskutek tej wielkiej edukacji społecznej jakiej doświadczyli podczas festiwalu młodzi Polacy musiała nastąpić „odwilż” społeczna i polityczna. Musiała nastąpić społeczna zmiana, pokojowa zmiana. W awangardzie tej zmiany stała sztuka.

„Arsenał 55” pokazał, że można myśleć indywidualnie, można tworzyć dzieła sztuki według oryginalnych pomysłów, realizować własny obraz filozofii twórczości, własne oryginalne dzieła. Fenomenem się stało, że artyści wystawiający swoją sztukę, mający nieraz swoje dotychczasowe doświadczenie wyłącznie z realizacji socrealizmu, tak szybko wchłonęli współczesne tendencje artystyczne obecne w sztuce światowej.

Piszą tym szczegółowo w naszym wydawnictwie Marta Broda i Małgorzata Karolina Piekarska. Redaktor nie interweniował w ich teksty, nawet jak znajdziemy u autorek powtórzenia niektórych tez, zawsze jednak podawane w całościowych kontekstach.

Wystawa przygotowana na 70. lecie „Arsenału 55”, składająca się ze zbiorów własnych Muzeum Niepodległości, pozwala jednak sięgnąć myślą dalej, przypomnieć chociaż intencjonalnie inspiracje organizacyjne jakie powstały po tej słynnej, wystawie z 1955.

„Arsenał 55” oprócz mitycznej, miał też rzeczywistą kontynuację. W Muzeum Okręgowym w Gorzowie Wielkopolskim (coraz częściej nazywanym teraz Lubuskim) zaczęto od 1977 roku

tworzyć kolekcję dzieł artystów uczestniczących w historycznej wystawie. Zebrano dzieła Przemysława Brykalskiego, Izaaka Celnikiera, Waldemara Cwenarskiego, Jana Dziędziory, Hilarego Krzysztofiaka, Bartłomieja Kurka, Marka Oberländera.

W dawany spichlerzu zbudowanym w technice ryglowej, budynku zabytkowym z 1723 roku, zlokalizowana jest dzisiaj wystawa „W kręgu Arsenалу 1955”, wielokrotnie zmieniana, uzupełniana, jednak trafnie obrazujące przewrót jaki dokonywał się w sztuce po słynnej wystawie. Dopiero w 2024 roku wykreślono z rejestru Fundację „Arsenał 55” niezwykle zasłużoną w popularyzacji sztuki współczesnej zaprezentowanej po raz pierwszy na owej historycznej ekspozycji.

W 2020 Muzeum Narodowe we Wrocławiu przypomniało krąg twórców „Arsenału 55”, w sześćdziesiątą piątą rocznicę. Magdalena Szafkowska, kurator wystawy, pisała w katalogu o ponadczasowym znaczeniu „Arsenału 55”. Świadczą o tym wciąż toczone dyskusje oraz ścieranie się skrajnych opinii na temat historycznej wystawy. Liczne polemiki – pisała – sympozja oraz wystawy artystów z Kręgu

Arsenału sprawiają, że wydarzenie sprzed 65 lat nadal żyją.

Jednym z takich niezwykłych wydarzeń była wystawa nowej sztuki zorganizowana w warszawskiej Hali Gwardii w 1988 roku. Młodzi artyści – Leszek Jampolski i Jarosław Daszkiewicz – prowadzący Galerię Brama na Krakowskim Przedmieściu, w budynku Uniwersytetu Warszawskiego, postanowili nawiązać do dawnych mitycznych tradycji. Wystawa nazwana Przeglądem Młodej Plastyki Polskiej z hasłem „Każdemu czasowi jego sztuka” – zgromadziła blisko 400 twórców z pokolenia urodzonego po 1950 roku. Redakcja Młodego Ruchu Artystycznego Młodzieżowej Agencji Wydawniczej, kierowana przez Jerzego Leszina-Koperskiego, przygotowała obszerny katalog. Ponieważ wydawnictwo nie mogło ukazać się na inaugurację postanowiono wydać specjalny numer krakowskiego dwutygodnika „Student”. Niżej podpisany, w owym czasie redaktor naczelny pisma, zmuszony był schronić się pod opiekę organizacji studenckiej. Zrzeszenie Studentów Polskich reaktywowane 22 listopada 1982 roku (w latach 1985–1988 prezesem był Antoni Dragan) wielokrotnie było monitowane pytaniami przez ówczesne władze

polityczne, odpowiadało na zarzuty „cenzury”. Specjalny numer (dostępny w Bibliotece Naukowej Muzeum Niepodległości), jedyny kolorowy w całej historii pisma, z licznymi odważnymi jak na tamten czas reprodukcjami, zredagowany został przez znaczących potem krytyków literatury i sztuki: Janusza Drzewuckiego, Piotra Sarzyńskiego, Krzysztofa Stanisławskiego, Piotra Wasilewskiego.

Roman Opałka i Franciszek Starowieyski – jurorzy i selekcyonerzy konkursu, mieli wiele trudności z odpowiednim dobraniem twórczości młodych artystów. Zaprezentowali między innymi twórczość Janusza Akermana, Doroty Brodowskiej, Jerzego Kopcia, Zdzisława Nitki, Aleksandra Roszkowskiego, Jacka Rykały, Anny Tokarczyk, Anny Zaji, Leszka Żegalskiego.

Jedną z imprez uświetnił koncert Czesława Niemena. Wytwornia Filmów Dokumentalnych przygotowała kronikę projektu, film nakręcony przez Franciszka Kuduka. Katalog wydany został nieco później w nakładzie 5 tysięcy egzemplarzy, dzisiaj nieosiągalnym w wydawnictwach związanych ze sztuką. Zawierał on 300 stron z reprodukcjami wystawianych prac i notami biograficznymi artystów oraz artykuły: m.in. Krzysztofa Mętraka, Krzysztofa Stanisławskiego, Tomasza Raczka i Tomasza Rudomino. Odnotowały kroniki, że wystawę odwiedziło blisko 100 tysięcy ludzi. Zaowocowała ona rozkwitem kariery i ustabilizowaniem pozycji wielu artystów.

Naszą wystawą przypominamy tę najważniejszą, z 1955 roku.

Tadeusz Skoczek

MARTA BRODALA

MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI W WARSZAWIE

ORCID: 0009-0004-8881-6983

STARE FORMY I ŚWIEŻE TREŚCI

V ŚWIATOWY FESTIWAL MŁODZIEŻY I STUDENTÓW O POKÓJ I PRZYJAŹŃ W ZBIORACH MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI

V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów o Pokój i Przyjaźń odbył się w Warszawie w dniach 31 lipca – 14 sierpnia 1955 roku. Do stolicy Polski przyjechały 26 643 osoby ze 114 krajów, oraz 137 444 uczestników Zlotu Młodzieży Polskiej¹. Była to największa impreza masowa powojennej Polski. W ciągu dwóch letnich tygodni odbyło się w Warszawie łącznie 750 imprez artystycznych i sportowych². Jaka była geneza festiwalu?

Młodzieżowy ruch pokojowy narodził się w Wielkiej Brytanii podczas II wojny światowej.

Niedługo po jej zakończeniu, 10 listopada 1945 roku w Paryżu powołano Światową Federację Młodzieży Demokratycznej. Początkowo ŚFMD skupiała organizacje o różnych poglądach: od komunistycznych po konserwatywne, szybko jednak zaczęły w niej dominować wpływy ZSRR. W 1951 roku ŚFMD została wydalona z Francji a jej nową siedzibą stał się Budapeszt³. Jednym z działań promujących idee Światowej Federację Młodzieży Demokratycznej było organizowanie festiwali młodzieży, pod hasłami pokoju i przyjaźni. Pierwszy z nich odbył się w Pradze w 1947 roku. Odtąd aż do 1959 roku organizowano je regularnie co dwa lata.

¹ A. Krzywicki, *Poststalinowski karnawał radości. V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów o Pokój i Przyjaźń*, Warszawa 1955, Warszawa 2009, s.62

² <https://dzieje.pl/aktualnosci/64-lata-temu-odbyl-sie-v-swiatowy-festiwal-mlodziezy-i-studentow-w-warszawie> [dostęp.08.05.2025]

³ A. Krzywicki, dz. cyt., s.24

Współorganizatorami festiwalu był też lewicowy Międzynarodowy Związek Studentów oraz lokalne organizacje młodzieżowe, w przypadku Polski – ZMP⁴. Do 1955 odbyły się 4 festiwale młodzieży i studentów, warszawski miał być więc piątym.

Rok 1955 to już schyłek stalinizmu. Żelazna kurtyna powoli zaczynała rdzewieć. Nastąpiło odprężenie na arenie międzynarodowej: ZSRR ogłosił zakończenie wojny z Niemcami i wycofanie się w Austrii. Ociepliły się także stosunki na linii Moskwa – Belgrad⁵. Od 18 do 23 lipca, a więc tuż przed rozpoczęciem festiwalu, w Genewie miało miejsce pierwsze od czasów Poczdamu spotkanie wielkich mocarstw: USA, ZSRR, Wielkiej Brytanii i Francji. Debatowano na temat przyszłego zjednoczenia Niemiec i powojennego ładu. Spotkanie przebiegło w przyjaznej atmosferze. W Polsce również zaszły pewne zmiany, w grudniu 1954 nastąpiła reorganizacja służb specjalnych, zlikwidowano osławione Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, a na jego miejsce powołano Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. W samej Warszawie w lipcu 1955

⁴ Tamże, s.29

⁵ Tamże, s.35

oddano do użytku dwie duże inwestycje: Pałac Kultury i Nauki oraz Stadion Dziesięciolecia, którego budowę przyspieszono właśnie na potrzeby festiwalu. Spotkanie młodzieży w Warszawie miało odbywać się w „duchu Genewy”, podkreślano więc braterstwo i przyjaźń między narodami. Oczywiście w oczach władz festiwal miał być przede wszystkim wielką imprezą propagandową, promującą Polskę Ludową i umacniającą jej pozycję na arenie międzynarodowej. Poprzez hasła antywojenne i antyatomowe Związek Radziecki i jego satelici kreowali się na zwolenników rozbrojenia i obrońców pokoju. Hasła antykolonialne i obecność delegatów z Azji i Afryki miały wciągać państwa niezaangażowane w orbitę Moskwy.

Festiwal zaprojektowano według utartych, stalinowskich wzorców. Młodzież wzywano do wykonywania zobowiązań produkcyjnych, tzw. czynów festiwalowych. ZMP zorganizowało też gwiazdzistą sztafetę festiwalową. Sztafety z południa, zachodu i wschodu niosły do Warszawy meldunki z wykonania czynów festiwalowych⁶. Nie zapominajmy też, że plac

⁶ Tamże, s. 144

przez Pałacem Kultury nosił wówczas imię Józefa Stalina, a Katowice od 1953 roku były Stalinogrodem.

Jednak w roku 1955 w stare formy uparcie wlewała się świeża treść. Kryzys trawiący ZMP, rozprężenie w strukturach bezpieczeństwa i nowy kurs w stosunkach międzynarodowych sprawiły, że V Festiwal Młodzieży w Warszawie stał się jednym z kamieni milowych polskiej odwilży.

Muzeum Niepodległości posiada ciekawą kolekcję pamiątek z tego wydarzenia. Za ich pośrednictwem prześledzimy przygotowania do festiwalu i jego przebieg.

PRZYGOTOWANIA DO FESTIWALU. PLAKATY

Przygotowania do festiwalu rozpoczęły się na rok przed imprezą. Rolę gospodarza V Festiwalu Młodzieży Warszawa otrzymała 13 sierpnia 1954 roku podczas sesji ŚFMD w Pekinie⁷. W listopadzie 1954 uformował się Polski Komitet Festiwalowy, którego skład został

⁷ Tamże, s. 80

zatwierdzony przez KC PZPR. Komitet dzielił się na biura, koordynowane przez sekretariat. Wśród nich było Biuro Propagandy, które odpowiadało między innymi za plakaty i afisze festiwalowe⁸.

W lutym Polski Komitet Festiwalowy ogłosił konkurs na plakat promujący festiwal, który miał wyrażać główną ideę spotkania młodzieży „braterską przyjaźń i współpracę młodzieży świata bez względu na rasę, narodowość i ustrój społeczny jej kraju, w walce o pokój i szczęśliwą przyszłość [...]”. Plakat musiał też zawierać napis: „V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów Warszawa lipiec 1955” Prace należało składać do 7 marca w warszawskiej siedzibie Wydawnictwa Artystyczno – Graficznego przy ulicy Smolnej. Wyniki ogłoszono 10 marca, a 26 i 27 marca zorganizowano wystawę nagrodzonych plakatów⁹. W zbiorach Muzeum Niepodległości znajduje się 10 konkursowych plakatów, w tym 2 z napisami w obcych językach, hiszpańskim i hebrajskim¹⁰. Plakat w języku hebrajskim został zaprojektowany przez

Dov Ben Davida, izraelskiego artystę urodzonego w 1927 roku w Kaliszu. Jego rodzina przeżyła wojnę w ZSRR, a następnie wyemigrowała do Izraela¹¹. Plakat Ben Davida wyróżnia się spośród innych projektów konkursowych, ponieważ znajdują się na nim tylko 3 flagi: izraelska, polska i flaga Światowej Federacji Młodzieży Demokratycznej. Pozostałe plakaty bardziej akcentują międzynarodowy charakter imprezy, czy to poprzez girlandy złożone z flag państw – uczestników¹², czy ukazanie ludzi o różnym kolorze skóry¹³. Na 7 plakatach znajduje się biały gołąb – symbol pokoju. Niektórzy artyści starali się nawiązać do miasta – gospodarza festiwalu, ukazując symbole Warszawy, syrenkę¹⁴, czy świeżo oddany Pałac Kultury i Nauki¹⁵.

Oficjalne plakaty festiwalowe, które można było oglądać na ulicach Warszawy zaprojektowali uznani plastycy. Plakat Wojciecha Fangora (1922–2015) i Jerzego Tchórzewskiego (1928–1999) przeznaczony do promowania festiwalu za granicą był dokładnym powtórzeniem

⁸ Tamże s. 96-101

⁹ Tamże, s. 117-118

¹⁰ Zob. PIO.52 i PIO.102

¹¹ <https://www.dovbendavid.com/en/my-life-story> [dostęp 12.05.2025]

¹² Zob. PIO.106, PIO.115, PIO.122

¹³ Zob. PIO.119, PIO.120

¹⁴ Zob. PIO.122

¹⁵ Zob. PIO.109

plakatu stworzonego na IV Światowy Festiwal w Bukareszcie. Do popiersia kobiety z gołębiem na ramieniu i naszyjnikiem z flag dodano tylko aktualny podpis¹⁶. Protesty wzbudził natomiast inny projekt Fangora: *Nigdy więcej Hiroszimy*, który zawisł na Rynku Starego Miasta. Przedstawiał on dziewczynę o na wpół spalonej twarzy i uznawany był za szokujący. Plakat ten można obejrzeć w 35 wydaniu Polskiej Kroniki Filmowej z 1955 roku¹⁷. Artysta wykonał również kopię słynnego obrazu Pabla Picassa *Guernica*, która dekorowała ulicę Marszałkowską. Odtworzona kopia *Guerniki* eksponowana jest w Muzeum Niepodległości¹⁸. W zbiorach Muzeum znajduje się też projekt plakatu innego znanego artysty, Jana Młodożeńca (1929–2000), zatytułowany: *Pokój*¹⁹. Przedstawia on głowę młodzieńca na tle barwnych prostokątów z wymalowanymi słońcem i księżycem, kłosem zboża, kiścią winogron, ptakiem i rybą. To przedstawienie zdecydowanie odbiega

¹⁶ W Muzeum Niepodległości znajdują się plakaty promujące oba festiwale. IV festiwal – Pl.22 i V Festiwal – Pl.1409

¹⁷ PKF 33/55 <https://35mm.online/vod/kroniki/polska-kronika-filmowa-55-33> [dostęp 06.05.2025]

¹⁸ Zob. M.118. Szerzej o tym pisze Małgorzata Karolina Piekarska w eseju *Guernica 1955* [przyp. aut.]

¹⁹ Zob. PlO.61

od wytycznych socrealizmu i jest zapowiedzią nowego nurtu w sztuce. Powiększony plakat Młodożeńca zawisał na kamienicy przy ulicy Smolnej. W tym miejscu należy wspomnieć, że V Festiwalowi Młodzieży towarzyszyła Ogólnopolska Wystawa Młodej Plastyki „Przeciw wojnie, przeciw faszyzmowi” zwana Arsenalem, która stanowiła przełomowe wydarzenie w dziejach polskiej sztuki po II wojnie światowej. Co ciekawe, wystawa ta była zaplanowana jako czyn festiwalowy artystów²⁰. Znowu nowa treść przełamała stare formy.

Kolejnym oficjalnym plakatem był projekt Olgi Siemaszko (1911–2000), przedstawiający głowę dziewczyny w barwnej, festiwalowej chuście. Projekt ten został również powielony na okładce karty uczestnika Festiwalu²¹. Na plakacie Stefana Małeckiego (1924–2012) widnieją kolorowe bratki, jeden z symboli festiwalu²². Bratki znalazły się również na serii okolicznościowych znaczków²³.

Dekoracja ulic Warszawy budziła sensację. Ze względu na obecność gości zza żelaznej

²⁰ A. Krzywicki, dz. cyt., s.70

²¹ Zob. E.7451 i E.11909

²² Zob. Pl.507

²³ Zob. E.6630/482 i E.6630/484

kurtyny, zrezygnowano z agresywnej propagandy. Z ulic Warszawy usunięto hasła komunistyczne i czerwone transparenty, ich miejsce zajęły flagi państw uczestniczących, setki papierowych gołębi, a także słońc, księżyców, małp, lwów i chińskich smoków²⁴. Dekoracje nie miały w sobie nic z dawnej socrealistycznej sztampy. Na Marszałkowskiej Henryk Tomaszewski i Wojciech Fangor namalowali niezwykle mural, rodzaj fryzu o długości 400 m²⁵. Tak zapamiętała udekorowany Nowy Świat Agnieszka Osiecka: „Nie na czerwono, nie na biało-czerwono, nie na maryjnie, tylko całkiem po prostu – na pstro. Pstre lampki, lampiony, szmatki, kokardki, bufy i bombki huśtały się na sznurkach, spadały z nieba i wyglądały z okien”²⁶. Na ulicach pojawiały się też takie „frywolne” napisy jak: „chcesz zatańczyć?”, czy „podobasz mi się” w różnych językach. „Widać, że autorzy dekoracji to ludzie

z sercem o wszystkim pomyśleli” – komentował lektor Polskiej Kroniki Filmowej²⁷.

Warszawa przygotowywała się na przyjęcie gości. Zadbano o zaopatrzenie w żywność, papierosy i napoje chłodzące. Myto i malowano tramwaje i trolejbusy. Pojawiły się dawno nie widziane ogródki kawiarniane²⁸. Wzywano do uporządkowania placów i zieleńców, ukwiecania balkonów. Na czas festiwalu uruchomiono cztery sklepy specjalne, w których za okazaniem karty uczestnictwa mogli robić zakupy delegaci. Warszawiakom radzono zaopatrzyć się w kawę na wypadek wizyty gości z zagranicy²⁹. Dowodem na poluzowanie kursu politycznego był fakt, że udało się wydać pierwszy po wojnie dokładny plan Warszawy, pozwolono również uczestnikom na kręcenie filmów i robienie zdjęć bez konieczności ich wywoływania w Polsce³⁰.

²⁴ A. Krzywicki, dz. cyt., s. 69

²⁵ <https://historia.rp.pl/historia/art16438151-tanczac-w-imie-pokoju> [dostęp 08.05.2025]

²⁶ Cyt za: <https://dzieje.pl/aktualnosci/64-lata-temu-odbyl-sie-v-swiatowy-festiwal-mlodziezy-i-studentow-w-warszawie> [dostęp 08.05.2025]

²⁷ *Festiwalowe dni*, PKF 34/55 <https://35mm.online/vod/kroniki/polska-kronika-filmowa-55-34> [dostęp 07.05.2025]

²⁸ B. Konopka. *Aparat bezpieczeństwa wobec V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie (31 lipca–14 sierpnia 1955)*, s.211 <https://czasopisma.ipn.gov.pl/index.php/pa/article/view/777/1184> [dostęp 07.05.2025]

²⁹ A. Krzywicki, dz. cyt., s. 180-182

³⁰ Tamże, s.69

CHUSTA I KARTY UCZESTNIKA. UCZESTNICZY FESTIWALU

31 lipca 1955 dokonano uroczystego otwarcia festiwalu na świeżo oddanym do użytku Stadionie X-lecia. Z tunelu wyszedł na bieżnię pochód młodzieży ze szturmówkami. Niesiono sztandary, emblematy ŚFMD oraz uplecione z błękitnych i różowych kwiatów słowa: „Pokój” i „Przyjaźń”. Delegacje 114 państw szły w porządku alfabetycznym, jako ostatni maszerowali Polacy. Otwarcia dokonał przewodniczący Światowej Federacji Młodzieży Demokratycznej Bruno Bernini. Przy dźwiękach fanfar wypuszczono tysiące gołębi, wciągnięto flagę festiwalową i odśpiewano hymn ŚFMD. Potem przyszedł czas na popisy gimnastyczne, pokaz szybowców i zbiorowy występ polskich zespołów artystycznych. W loży honorowej zasiadło ściśle kierownictwo PZPR, członkowie i szefowie przedstawicielstw dyplomatycznych akredytowanych w Polsce, kierownicy delegacji i goście honorowi³¹. Wśród nich była Maria Dąbrowska, która zanotowała swoje wrażenia w dziennikach: „Stadion jest imponujący, na sto tysięcy

widzów. Trybuny szczelnie zapchane, zdawały się wyłożone kolorową mozaiką. A że prócz letniej barwności szmatek, wszystkim jako bilety wręczano kolorowe numerowane chustki i tymi chustkami wciąż powiewano – dało to wrażenie, że ludzka mozaika mieni się i migocze w słońcu. Sam stadion, z delegacjami równie kolorowymi tak co do koloru skóry, jak w strojach, też wyglądał nieludzko, jak zaczarowane jezioro kołyszących się barwnych fal. Słowem ludzkość w charakterze ornamentu, lecz ornamentu czego? I skąd w człowieku bierze się potrzeba stawiania się ornamentem?”³². Od rana 31 lipca na placach i ulicach Warszawy trwały występy artystyczne, a wieczorem rozpoczęło się przyjęcie wydane przez Światową Federację Młodzieży Demokratycznej dla kierownictw delegacji państw – uczestników³³.

W czasie festiwalu odbywały się w Warszawie również imprezy towarzyszące: najważniejszymi były II Międzynarodowe Igrzyska Sportowe Młodzieży i Złot Młodzieży Polskiej. Międzynarodowe Igrzyska Młodzieży cieszyły się dużą popularnością. Rywalizowano

³¹ Tamże, s.185-186

³² M. Dąbrowska, *Dzienniki powojenne*, T.3, Warszawa 1997, s. 36

³³ A. Krzywicki, dz. cyt s.188

w 23 dyscyplinach, a podczas zawodów padło wiele rekordów krajowych, europejskich, a nawet światowych. Polski Komitet Festiwalowy uznał II MISM za największy sukces propagandowy warszawskiej imprezy³⁴. Oprócz tego w Warszawie odbywał się wspomniana już wystawa „Arsenał”, występy artystyczne i cyrkowe, koncerty, pokazy filmowe, a także Międzynarodowa Wystawa Filatelistyczna³⁵. Na niektóre dni przewidziano program specjalny: 6 sierpnia, w rocznicę zrzucenia bomby atomowej na Hiroszimę obchodzono: antyatomowy dzień współlistnienia i odprężenia międzynarodowego³⁶, 7 sierpnia – dzień młodzieży polskiej, 8 sierpnia – dzień studentów, 9 sierpnia – dzień walki z kolonializmem (lub dzień solidarności z młodzieżą kolonialną), a 10 sierpnia – dzień młodych dziewcząt³⁷. Ważnymi wydarzeniami były także dwa karnawały przyjaźni, tzw. mały w Parku Skaryszewskim – 7 sierpnia i duży – 13 sierpnia na Powiślu i Mariensztacie³⁸.

³⁴ Tamże, s. 198

³⁵ Tamże, s. 71

³⁶ Zob. U.5245

³⁷ A. Krzywicki, dz. cyt., s. 181

³⁸ Tamże, s. 188

Kim byli uczestnicy festiwalu? Najważniejszymi i najbardziej fetowanymi byli goście honorowi. Witano ich kwiatami na lotnisku lub dworcu, przysługiwały im też talony żywnościowe, kupony na usługi fryzjerskie, szewskie i krawieckie oraz karty zaproszeń na imprezy festiwalowe. Goście z krajów kapitalistycznych dostawali również kieszonkowe. Zawsze towarzyszyli im tłumacze – przewodnicy³⁹. Goście honorowi i dziennikarze mieszkali w hotelu „Warszawa”. Drugim „ogniwem” byli delegaci. Delegaci zagraniczni pochodzili głównie z Europy (83,7%), ale uwagę warszawiaków przyciągali goście z Afryki i Azji. Spośród państw azjatyckich najliczniej reprezentowane były Chiny, Indie i Izrael. Z Afryki najwięcej przyjechało Egipcjan. Z obu Ameryk najliczniejsza była delegacja Brazylijska. Nie zabrakło też małej delegacji z antypodów⁴⁰. Większość delegatów (58%) pochodziło z spoza bloku państw socjalistycznych⁴¹. Polska delegacja miała w 30% składać się z młodzieży robotniczej, w 30% z młodzieży wiejskiej, w 20% – szkolnej lub studenckiej.

³⁹ Tamże, s. 164-165

⁴⁰ Tamże, s. 303-305

⁴¹ Tamże, s. 63

15% mieli stanowić działacze, a 5% – żołnierze. Co 3 delegat miał być niezrzeszony, a co 4 miał być dziewczyną⁴². Wybór na delegata uważano za zaszczyt. Przypadał on głównie młodym przodownikom pracy i racjonalizatorom. Należało się także wykazać w pracy kulturowo-oświatowej i działalności sportowej. Uczniów i studentów wybierano na podstawie wyników w nauce i zaangażowania⁴³. Polska Kronika Filmowa tak przedstawiała delegatów: „Stalino-grodzka kopalnia Gottwald. Kazimierz Gajewski przed trzema laty przyszedł tu z zaciągu pionierskiego. Dzisiaj jest przodującym ładowaczem. Zdaje teraz swoje stanowisko robocze koledze Jaroszowi. Sam pojedzie na festiwal jako delegat młodzieży z Gottwalda. W kreslarni wrocławskich zakładów ZISPO pracuje 22-letni Ireneusz Sobczak. Zdolny racjonalizator, aktywny zetempowiec został przez swoich kolegów zaszczycony godnością delegata na warszawski festiwal. Wraz z nim ZISPO reprezentować będzie Zenon Bednarek: przewodniczący tutejszego koła ZMP, autor czterech cennych wniosków

racjonalizatorskich. Wszyscy ci młodzi spotkają się już wkrótce na reprezentacyjnym stadionie festiwalowym w Warszawie [...]”⁴⁴. Dodajmy, że delegaci na festiwal (z wyjątkiem etatowego aktywu ZMP) mieli być sprawdzani przez służby bezpieczeństwa. Delegaci zagraniczni mieszkali w 92 kwaterach na terenie Warszawy, głównie szkołach, bursach i akademikach. W hotelach oprócz gości honorowych zakwaterowano także dziennikarzy, filmowców i kierownictwo⁴⁵.

Polską młodzież zakwaterowano w 3 miasteczkach festiwalowych: na Bielanach, na Grochowie i na Rakowcu. Na Rakowcu w okolicach ulicy Grójeckiej znajdowało się największe miasteczko. Tam właśnie trafiły Janina Marcinkowska i Elżbieta Nowak, których karty uczestnika trafiły do zbiorów Muzeum Niepodległości⁴⁶. Dziewczęta najprawdopodobniej przyjechały do Warszawy jako uczestniczki Złotu Młodzieży Polskiej, o czym mogą świadczyć wystawione na ich nazwiska dowody uprawniające do bezpłatnego przejazdu do Warszawy

⁴² Tamże, s. 157

⁴³ <https://dzieje.pl/aktualnosci/64-lata-temu-odbyl-sie-v-swiatowy-festiwal-mlodziezy-i-studentow-w-warszawie> [dostęp 08.05.2025]

⁴⁴ *Przed festiwalem*, PKF 30/55, <https://35mm.online/vod/kroniki/polska-kronika-filmowa-55-30> [dostęp 07.05.2025]

⁴⁵ B. Konopka, dz. cyt., s.224

⁴⁶ Zob. E.7451 i E.11909

z powrotem w dniach 7–13 sierpnia⁴⁷. Zlot Młodzieży bowiem podzielony był na 4 kilkuniedniowe turnusy. Janina Marcinkowska jechała do Warszawy z Zielonej Góry, a Elżbieta Nowak z Siedlec. Teoretycznie młodzież ze wschodniej Polski czyli terenów „słabszych ideologicznie” miała mieszkać na Grochowie, jednak Elżbieta trafiła na Rakowiec. Na Bielanach kwatrowano głównie sportowców i zespoły artystyczne. Udział w zlocie był częściowo odpłatny, koszt wynosił 20 zł dziennie. Mniej więcej tyle (25 zł) wynosiła stawka żywieniowa uczestnika zlotu. Dla porównywania dzienną dietę gości honorowych obliczano na 120 zł⁴⁸. Miasteczko festiwalowe składało się z namiotów 24. osobowych i baraków. Był tam też sklepik, ambulatorium i punkt apteczny. Na miejscu dyżurował lekarz i pielęgniarka, do dyspozycji zlotowiczów był też ambulans dentystyczny. Do miasteczek dociągnięto wodę i prąd, zbudowano instalacje sanitarne. Zorganizowano nawet kina pod chmurką⁴⁹.

Jakie atrakcje czekały na nasze uczestniczki między 7 a 13 sierpnia? 7 sierpnia odbywał się dzień młodzieży polskiej, który uczczono „po staremu” pochodem. Ale tego dnia na stadionie można było też oglądać powtórzenie popisów gimnastycznych z dnia otwarcia, tym razem dostępne dla szerszego grona. Miasteczka festiwalowe na Rakowcu i Grochowie odwiedzili zagraniczni delegaci, była to więc okazja do poznania tajemniczych cudzoziemców. Wieczorem można było potańczyć w Parku Skaryszewskim na „małym karnawale”. Bawiło się tam 150 tysięcy ludzi⁵⁰. Kolejnego dnia – 8 sierpnia, na Rakowcu gościli sportowcy. 9 sierpnia obchodzono dzień solidarności z młodzieżą kolonialną. Głównym punktem programu miało być ognisko solidarności na Agrykoli. Niestety na imprezę przyszło zbyt wiele osób i powstał chaos, nad którym nie umieli zaprowadzić organizatorzy. 10 sierpnia obchodzono dzień młodych dziewcząt. Poranek tego dnia na Rakowcu utrwaliła Polska Kronika Filmowa: „10 sierpnia godzina 6 rano. W miasteczku zlotowym ruch jak na Placu Konstytucji. Dzisiaj dzień dziewcząt. Nawet ogonek jest do żelazka.

⁴⁷ Zob. E.6975 i E.11910

⁴⁸ A. Krzywicki, dz. cyt., s. 133

⁴⁹ Tamże, s. 154-155

⁵⁰ Tamże, s. 217

Prędzej, pośpiesz się, goście idą. I to jacy goście, z dalekich Włoch! Przybyli tu na Rakowiec by pierwsi złożyć życzenia świąteczne uroczym krakowiankom”⁵¹. W kronice można obejrzyć miasteczko festiwalowe na Rakowcu – rząd namiotów w szczerym polu i majaczący na horyzoncie Pałac Kultury. Pomiedzy namiotami suszy się pranie, a dziewczęta szykujące się do święta korzystają z zakładu fryzjerskiego. Dzień dziewcząt uświetniła parada strojów ludowych oraz pokaz całkiem współczesnej mody w Łazienkach⁵². 11 sierpnia miasteczko festiwalowe na Rakowcu odwiedził Bolesław Bierut, a także delegacja Danii⁵³. 13 sierpnia zakończyły się II Międzynarodowe Igrzyska Sportowe Młodzieży. Wieczorem natomiast bawiono się na dużym karnawale przyjaźni na Powiślu i Mariensztacie. Być może nasze dziewczęta nie mogły już wziąć w nim udziału, gdyż tego dnia upływała ważność ich biletów na przejazd. Karnawał rozpoczął się o 19 i trwał do białego dnia. Niektórzy zlotowicze wrócili do miasteczek o 4 rano⁵⁴.

⁵¹ *Festiwalowe dni*, PKF 34/55, <https://35mm.online/vod/kroniki/polska-kronika-filmowa-55-34> [dostęp 07.05.2025]

⁵² A. Krzywicki, dz. cyt., s. 232

⁵³ Tamże, s. 235

⁵⁴ Tamże, s.239

Jak widać program festiwalu był napięty. Starano się zagospodarować uczestnikom cały czas i w miarę możliwości nadzorować spotkania polskiej młodzieży z cudzoziemcami. Młodzież jednak się buntowała, narzekała na nudny program, domagała się zwiększenia puli biletów na imprezy zamknięte (głównie na zawody sportowe) i chciała samodzielnie poruszać się po Warszawie. W miasteczkach zdarzały się też poważniejsze przykłady niesubordynacji, jak kradzieże, pijaństwo, czy molestowanie kobiet⁵⁵. Za większe przewinienia delikwentów odsyłano do domu.

Latem 1955 roku w stolicy zapanowała moda na chusty i przypinki festiwalowe, którymi chętnie się wymieniano. Złotowicze i warszawiaczy z zapalem polowali też na autografy zagranicznych delegatów. Chusty festiwalowe projektowali wybitni artyści: mn. Henryk Tomaszewski (1914-2005), Jan Lenica (1928-2001) i Józef Mroszczak (1910-1975). Chusta przechowywana w Muzeum Niepodległości jest nieznanego autorstwa i nie należy do najpopularniejszych wzorów noszonych tamtego lata. Ale jest interesująca z innego powodu. Wzór na naszej

⁵⁵ Tamże, s.204

chuście tworzą białe gołąbki i napisy: „pokój” w różnych językach⁵⁶. Są to jednak wyłącznie języki europejskie. Dlatego ktoś z uczestników (a najpewniej któraś z uczestniczek) wyhaftował na brzegu słowo „pokój” po chińsku: 和平 [hépíng] i po koreańsku 평화 [pyeonghwa]⁵⁷. Na Festiwalu było obecnych 706 delegatów z Chin i 184 delegatów z Korei. Zapewne to któreś z nich „uzupełniło” wzór na chuście.

POSŁOWIE. JAK FESTIWAL ZMIENIŁ POLSKĘ

Mimo, że władze starały się nadać festiwalowi formę demonstracji politycznej umacniającej „obóz pokoju”, dla tysięcy Polaków spotkanie przybyszów z innego świata stało się okazją do gorzkich refleksji na temat otaczającej ich rzeczywistości i wzbudziło pragnienie zmiany. Tak wspominali to po latach:

„Po raz pierwszy na dwa tygodnie otwarto granice, wpuszczając do Polski bliżej nieokreśloną młodzież. Był to postęp oszałamiający

– taki, który nie mieści się w głowach następnych, już bardziej normalnych pokoleń. I my w Polsce odczuliśmy to wtedy jako zapowiedź daleko idących, prawie rewolucyjnych zmian” – pisał we wspomnieniach Sławomir Mrozek⁵⁸.

„Okazało się, że można być postępowym, a jednocześnie cieszyć się życiem, nosić kolorowe ubrania, słuchać jazzu, bawić się i kochać” – wspominał Jacek Kuroń.⁵⁹

Andrzej Roman uważał, że dla pokolenia dwudziestolatków festiwal był: „okazją, żeby się odkuć trochę za przechlapane lata”⁶⁰. „Krażyliśmy po mieście i naszym jedynym celem i pragnieniem było dorwanie fajnych panienek⁶¹”.

Stanisław Manturzewski posunął się wręcz do stwierdzenia, że V Festiwal to „jedna wielka impreza alkoholowo-erotyczna, takie seksualne – artystyczne odkorkowanie⁶²”.

Andrzej Drawicz wspominał: „Byliśmy przekonani, że jesteśmy najweselszą najszcześliwszą młodzieżą na świecie, tymczasem w bezpośredniej konfrontacji okazało się, że jesteśmy

⁵⁶ Zob.E.8646

⁵⁷ Odcyfrowanie napisów zawdzięczam p. Joannie Karmasz z Muzeum Azji i Pacyfiku [przyp. aut]

⁵⁸ Cyt. za <https://dzieje.pl/aktualnosci/64-lata-temu-odbyl-sie-v-swiatowy-festiwal-mlodziezy-i-studentow-w-warszawie> [dostęp 08.05.2025]

⁵⁹ Cyt. za: A. Krzywicki, dz. cyt., s. 231

⁶⁰ Cyt. za: tamże, s. 43

⁶¹ Cyt. za: tamże, s. 55

⁶² Cyt. za: tamże, s.44

ponurzy, ogromnie sztywni, spięci i w ogóle nie wiemy, co ze sobą zrobić. A oni tańczyli, śmiali się, całowali na ulicach... To było dla nas zupełnie nie do wyobrażenia: jak można całować się na ulicy! Trudno opisać, jak niesłychany to był szok. I ten ich absolutnie swobodny sposób bycia, cały czas na luzie, kolorowe ubrania... ”⁶³.

Kontrast pomiędzy szarą rzeczywistością PRL a kolorowym powiewem innego świata dostrzegały nawet dzieci. Joanna Makowska w 1955 roku miała 12 lat: „Wielkim i ważnym wydarzeniem w moim dziecięcym życiu [...] był Festiwal Młodzieży i Studentów. Po raz pierwszy mogłam wówczas obejrzeć na własne oczy cudzoziemców. Widziałam z czytanek szkolnych, a także pisemek «Świerszczyk» i «Płomyczek», że ludzie dzielą się na dobrych, prawych i mądrych, czyli tych, którzy żyją w Związku Radzieckim i krajach demokracji ludowej oraz na biednych, nieszczęśliwych i uciskanych przez bezwzględnych, okrutnych, wyrachowanych i chciwych kapitalistów zamieszkujących wszystkie pozostałe kraje. [...] Byłam więc zaskoczona, że ci, którzy

przyjechali do Warszawy z Francji, Włoch, Belgii i innych «niedobrych» krajów wydawali się nie tylko całkiem normalni, ale bardzo sympatyczni. [...] od tej pory przestałam mieć już tak całkowitą i niewzruszoną pewność, że dychotomiczny podział świata [...] jest niepodważalnym faktem. [...] Festiwal uświadomił mi jeszcze jedną prawdę – że nie wszystko co najlepsze jest produkowane w Związku Radzieckim oraz naszym kraju. [...] Otrzymałam wtedy od jakiegoś cudzoziemca okrągłe metalowe pudełko z cukierkami. Na wiele następnych lat stało się ono dla mnie symbolem zachodniego zbytku. [...] To zachodnie lakierowane pudełko było najpiękniejszym etui, jakie kiedykolwiek widziałam. [...] Prawie każda z moich koleżanek zdobyła w tym okresie podobne cudo, pieczołowicie i przez długi czas przechowywane w szufladzie z tym, co najcenniejsze”⁶⁴.

Festiwal wywarł wpływ nie tylko na jego uczestników i warszawiaków. Za pośrednictwem gazet, radia i sześciu wydań kroniki filmowej mogła go przeżywać cała Polska. Uczestnicy Zlotu Młodzieży po powrocie do domów

⁶³ Cyt. za: tamże, s. 283

⁶⁴ J. Wachowicz-Makowska, *Panienska w PRL-u*, Warszawa 2007, s. 34-36

również dzielili się wrażeniami z sąsiadami i rodziną. Cudzoziemcy jeździli też na wycieczki. Mieli okazję ich zobaczyć mieszkańcy: Zakopanego, Kazimierza nad Wisłą, Łowicza, Gdańska, Krakowa, Wrocławia, Częstochowy, Piotrkowa, Oświęcimia i Nowej Huty⁶⁵.

Zlot obnażył nieatrakcyjność oferty kierowanej do młodzieży przez ZMP i szarą rzeczywistość PRL-u. Polacy zakosztowali wolności i różnorodności kolorowego świata i nie chcieli już powrotu do dawnej szarżyzny. Anda Rottebnerg oceniała festiwal jako: „bardziej spektakularny objaw odwilży politycznej niż «Poemat dla dorosłych»⁶⁶. Zmiany były tuż za progiem.

Marta Brodala

⁶⁵ Cyt. za: A. Krzywicki, dz. cyt., s. 53

⁶⁶ Tamże, s. 45

Bibliografia

- Dąbrowska M., *Dzienniki powojenne*, T.3. Warszawa, 1997
- Konopka B., *Aparat bezpieczeństwa wobec V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie (31 lipca–14 sierpnia 1955)* <https://czasopisma.ipn.gov.pl/index.php/pa/article/view/777/1184> [dostęp 07.05.2025]
- Krzywicki A., *Poststalinowski karnawał radości. V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów o Pokój i Przyjaźń*, Warszawa 1955, Warszawa 2009
- Wachowicz-Makowska J., *Panienka w PRL-u*, Warszawa 2007
- <https://dzieje.pl/aktualnosci/64-lata-temu-odbyl-sie-v-swiatowy-festiwal-mlodziezy-i-studentow-w-warszawie> [dostęp 08.05.2025]
- <https://historia.rp.pl/historia/art16438151-tanczac-w-imie-pokoju> [dostęp 08.05.2025]
- Polska Kronika Filmowa 30/55, <https://35mm.online/vod/kroniki/polska-kronika-filmowa-55-30> [dostęp 07.05.2025]
- Polska Kronika Filmowa 33/55 <https://35mm.online/vod/kroniki/polska-kronika-filmowa-55-33> [dostęp 06.05.2025]
- Polska Kronika Filmowa 34/55 <https://35mm.online/vod/kroniki/polska-kronika-filmowa-55-34> [dostęp 07.05.2025]

MAŁGORZATA KAROLINA PIEKARSKA

MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI W WARSZAWIE

ORCID: 0000-0002-6551-6839

WOJCIECH FANGOR – GUERNICA 1955

(NR. INW. M. I 18)

W zbiorach Muzeum Niepodległości znajduje się jedno z największych, jeśli idzie o wymiary, dzieł artysty. To kopia słynnego obrazu Pabla Picassa (1881–1973) *Guernica*¹. Obraz Picassa stanowi malarski protest przeciwko wojnie. Powstał po tym, gdy świat usłyszał o przeprowadzonym na rozkaz generała Franco bombardowaniu mieszkańców baskijskiego miasta Guerniki w kwietniu 1937 roku przez niemieckie samoloty bojowe.

Jak napisał brytyjski krytyk sztuki John Berger, Picasso „korzystał z osobistego zasobu

obrazów, które były już w jego głowie i które wykorzystał w odniesieniu do pozornie bardzo odmiennego tematu. Ale tylko pozornie – a w każdym razie tylko powierzchownie odmiennego. Bowiem *Guernica* jest obrazem o tym, jak Picasso wyobraża sobie cierpienie. I tak jak pracując nad obrazem lub rzeźbą na temat miłości, z powodu intensywności odczuwanych wrażeń nie jest w stanie odróżnić siebie od kochanki, tak jak jego portrety kobiet są często przedstawieniem jego samego odnajdywanego w ich postaciach, tak też w *Guernice* maluje własne cierpienie towarzyszące codziennemu słuchaniu wiadomości ze swojego kraju.”²

¹ Oryginał znajduje się w Muzeum Królowej Zofii w Madrycie (Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía). Został zamówiony i opłacony w kwocie 200 tysięcy peset przez rząd republikański specjalnie w celu wystawienia go w Pawilonie Hiszpańskim w Paryżu, podczas wystawy światowej w 1937.

² J. Berger, *The Success and failure of Picasso*, Harmondsworth 1965, s. 168, cytat za: D. Crowley, *Guernica: Warszawa, Londyn, Monachium*,

Podobnie twierdziła w monografii artysty María José Mas „w interpretacji Picassa, przez włączenie własnych doświadczeń do zaistniałych faktów, bombardowanie Guernici zamieniło się w najważniejsze wydarzenie stulecia. To nie rzeczywistość historyczna, ani opowiadanie o konkretnym wydarzeniu nadaje wartość obrazowi, lecz przerażenie, które oślawdziło artystę i umożliwiło odtworzenie bezmiaru cierpienia.”³

Jak napisał badacz: „Picasso nie przedstawia bombardowania. Odmalowuje grymas bólu, bezsilność, opuszczenie, strach, horror i okrucieństwo wojny.”⁴

Kopia Fangora jest wprawdzie nieco mniejsza niż oryginał Picassa (349 x 777 cm), ale i tak imponuje wymiarami (205 x 450 cm). Polski artysta jako nastolatek miał okazję oglądać *Guernikę* podczas jej pierwszej publicznej prezentacji w Pawilonie Hiszpańskim na paryskiej wystawie Expo w 1937 roku. Jednak z wywiadu, którego udzielił Stefanowi Szydlowskiemu wynika, że dzieło Picassa nie zrobiło na nim

Nowy Jork. [w:] *Nigdy więcej: sztuka przeciw wojnie i faszyzmowi w XX i XXI wieku*, Warszawa 2019, s. 90

³ M.J. Mas, *Picasso*, tł. Ł. Szulim, Warszawa 2015, s. 184.

⁴ Tamże, s. 185.

wielkiego wrażenia: „Obraz odebrałem jako zbyt dekoracyjny, mimo czerni i bieli, i nawet nieco groteskowy”⁵.

Jednak dzieło Picassa szedł w świat w postaci reprodukcji na pocztówkach czy znaczkach pocztowych, sprzedawanych zresztą w tymże pawilonie podczas wystawy. Paul Eluard poświęcił mu wiersz, a Alain Resnais w 1950 roku nakręcił do tego wiersza mroczny film zatytułowany oczywiście *Guernica*, w którym połączył wycinki prasowe z obrazem Picassa. Tak więc *Guernica*, jako obraz jest do dziś obecna w społecznej wyobraźni i przestrzeni publicznej, gdyż stanowi symbol artystycznego protestu przeciwko wojnie.

Wojciech Fangor namalował kopię dzieła Picassa w 1955 roku na V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów w Warszawie, który odbył się w dniach 31 lipca – 15 sierpnia 1955 roku. Obraz został zaprezentowany w ramach akcji „Żądamy zakazu broni atomowej”, na ulicy Marszałkowskiej, przed gmachem PAST-y, jako część tryptyku, któremu towarzyszyła

oprawa architektoniczna wg projektu Jerzego Hryniewieckiego.

Warto w tym momencie wspomnieć, że był to architekt, który brał czynny udział wojnie obronnej Polski w czasie II wojny światowej. W 1939 roku został zmobilizowany i stacjonował na Pomorzu, w Borach Tucholskich, gdzie pełnił funkcję oficera zwiadowczego baterii motorowej artylerii przeciwlotniczej nr 27⁶. Miejscem jego ostatnich walk była Warszawa, w obronie której walczył w baterii półstałej artylerii przeciwlotniczej nr 103. Przed kapitulacją został odznaczony Krzyżem Walecznych, natomiast po kapitulacji trafił do obozu jenieckiego w Woldenbergu, czyli Dobiegniewie (Oflag II C). Po wojnie pracował w Biurze Odbudowy Stolicy, zaś jego pierwszą powojenną architektoniczną realizacją, było zaprojektowanie (jako główny projektant) słynnej pierwszej wystawy w Muzeum Narodowym zatytułowanej Warszawa Oskarża, na której pokazano zniszczenia kultury polskiej przez okupantów. (Stąd zapewne obecność w festiwalowym projekcie instalacji

⁵ Z Wojciechem Fangorem rozmawia Stefan Szydłowski, Warszawa 2009. Źródło: <https://w20.com.pl/z-wojciechem-fangorem/> dostęp z dn. 22 listopada 2024.

⁶ Stanisław Truszkowski, *Działania artylerii przeciwlotniczej w wojnie 1939 r. Zakończenie*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” Nr 2 (84), Warszawa 1978, s. 226.

Hryniewieckiego plakatu Paula Colina *Varsovie accuse* z 1947 roku, który nawiązywał do zniszczeń polskiej stolicy). Nic więc chyba dziwnego, że człowiek o takim życiorysie zaprojektował z okazji festiwalu rozwiązania architektoniczne, w których znalazło się miejsce na kopię piętnującej okropności wojny *Guerniki*. Otwarcie festiwalu 31 lipca 1955 roku odbyło się zresztą na terenie stadionu X-lecia⁷, który powstał wg projektu stworzonego przez zespół architektów właśnie pod przewodnictwem Jerzego Hryniewickiego. A przecież do usypania korony obiektu, wraz z wałem pod przyszłe trybuny, użyto gruzu ze zniszczonej w czasie wojny zabudowy Warszawy⁸.

Na ten sam festiwal sam Fangor stworzył na płótnie plakat pokazywany na Rynku Starego Miasta, zawieszony zresztą na jednej z kamienic mimo protestów. Przedstawiał dziewczynę ze spaloną połową twarzy⁹. Ten motyw został potem wykorzystany przez artystę

w namalowanym w 1959 roku plakacie *Dni Oświęcimia*¹⁰. Ponadto Wojciech Fangor wraz z Henrykiem Tomaszewskim zaprojektowali, wzdłuż ulicy Marszałkowskiej, czterystu-metrowy fryz, przedstawiający pozdrowienia młodzieży z całego świata wśród różnych geometrycznych figur. Artysta sam wspominał, że „był to pas, billboard, o długości kilkuset i wysokości czterech metrów. Tematycznie miał anonsować udział młodzieży z różnych części świata i różnych stolic.”¹¹ Jednak to *Guernica* zrobiła największe wrażenie na mieszkańcach i gościach festiwalu odwiedzających stolicę. Dlaczego?

Wyobraźmy sobie Warszawę cały czas pełną ruin, a w niej uczestnicy festiwalu, którzy przeżyli wojnę i kopia najśłynniejszego obrazu, który mówi o jej skutkach dla ludności cywilnej. To nie mogło pozostać niezauważone. Odwiedzający miasto widzieli wspólnotę losów hiszpańskiego miasta i Warszawy. *Guernica* Fangora wydawała się umieszczona jakby we wnętrzu, choć odrobinę schematycznym, pod belkowaniem stropu, gdyż projekt Jerzego

⁷ Stadion otwarto kilka dni wcześniej, dokładnie 22 lipca 1955 roku, czyli w dniu najważniejszego święta PRL.

⁸ Krzysztof Traczyński. *Warszawski gruz i jego tajemnice*, [w:] *Stolica*, nr 1-2/2021, s. 28.

⁹ A. Krzywicki, *Poststalinowski karnawał radości: V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów o Pokój i Przyjaźń, Warszawa 1955 r.: przygotowania, przebieg, znaczenie*, Warszawa 2009, s. 69-70.

¹⁰ W. Zmorzyński, *Fangor. Poza obraz*, Gdańsk 2022, s. 180.

¹¹ Cytat za: W. Zmorzyński, *Fangor. Poza obraz*, Gdańsk 2022, s. 38.

Hryniewieckiego nawiązywał do wnętrza pawilonu hiszpańskiego, w którym miał miejsce premierowy pokaz pierwowzoru, czyli dzieła Picassa¹².

Kopia obrazu *Guernica* namalowana przez Fangora została pokazana w 7 dniu festiwalu, czyli 6 sierpnia 1955 roku. Tego dnia kulminacyjnym punktem był wiec „Przeciw wojnie, przeciw groźbie atomowej”. To wtedy wielotysięczny tłum Warszawiaków, ale też i straszonych widmem III Wojny Światowej delegatów na festiwal, przeszedł ulicami stolicy krzycząc głośno: „NIE!” dla nuklearnych zbrojeń, paktu NATO, a także włączenia doń NRF¹³, jak wówczas określano zachodnie Niemcy. Wszystko to odbyło się w 10 rocznicę zrzucenia bomby na Hiroszimę. Wiec wieńczyły przemowy delegatów m.in. z Japonii. W ramach solidarności z Japonią nie tylko wysyłano do delegatów z tego kraju listy i pocztówki, ale zorganizowano też wycieczki m.in. na teren byłego Getta Warszawskiego oraz do byłych obozów w Treblince i Oświęcimiu.

¹² D. Crowley, *Guernica*: Warszawa, Londyn, Monachium, Nowy Jork. [W:] *Nigdy więcej: sztuka przeciw wojnie i faszyzmowi w XX i XXI wieku*, Warszawa 2019, s. 89

¹³ A. Krzywicki, *Poststalinowski...*, s. 214.

Dla organizatorów festiwalu bombardowanie Guerniki było po prostu pierwowzorem masowej, zindustrializowanej i anonimowej przemocy zadawanej cywilom po to, by zdemoralizować ocalałych i przyspieszyć ich kapitulację¹⁴. Stąd pomysł na wykorzystanie ikonicznego wizerunku i decyzja, by artysta namalował jego kopię. Warto też pamiętać, że Picasso był w powojennej Polsce bardzo popularny, co mogło mieć związek z jego członkostwem w Komunistycznej Partii Francji, do której wstąpił w 1944 roku. Jak pisze Piotr Bernatowicz „Właśnie jako członek komunistycznej partii artysta wystąpił na wrocławskim Kongresie Intelktualistów w Obronie Pokoju w 1948 roku.”¹⁵

Dziś, gdy za wschodnią granicą Polski toczy się wojna, ów obraz, choć nosi tytuł *Guernica* może być symbolem każdego z ukraińskich miast bombardowanych przez wojska rosyjskie. Trupy dzieci, wykrzywione bólem twarze matek, obecne na obrazie, mają bowiem wymiar ponadczasowy, gdyż rozpacz nie ma barw konkretnego narodu. Podobnie namalowany

¹⁴ D. Crowley, *Guernica...*, s. 89

¹⁵ https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/11009/1/05_Piotr_Bernatowicz_Picasso_w_Polsce_155-220.pdf. S. 2 (dostęp z dn. 22 listopada 2024).

na obrazie byk, który u Picassa, wg. przytaczanej już tu badaczki María José Mas „symbolizuje prawdopodobnie moc i szlachetność narodu hiszpańskiego, zastraszonego jak nigdy dotychczas, ale nie na zawsze pokonanego”¹⁶ może stanowić symbol nie tylko narodu, tym razem ukraińskiego, ale także być symbolem, a nawet przedstawicielem swojego własnego gatunku. W tym wypadku przedstawicielem setek krów i byków zabitych 31 marca 2022 roku podczas bombardowania gigantycznego zakładu mlecznego w Pidseredne, niedaleko Wielkiego Burluka, na co jako pierwsi zwrócili uwagę oglądający obraz, a pochodzący z Ukrainy uczestnicy wycieczki, która w październiku 2022 roku zwiedzała X Pawilon Cytadeli Warszawskiej. Ale zdjęcia ze skutków bombardowania przedstawiające idące w setki trupy zwierząt obieły świat z komentarzem, który stanowiło retoryczne pytanie: czy te stworzenia naprawdę trzeba było denazyfikować i demilitaryzować?

Tak więc kopia obrazu Picassa, autorstwa Fangora po raz kolejny, podobnie jak oryginał,

staje w obronie pokoju, jak niemy krzyk otwartych ust postaci (ale i zwierząt) zastygłych w dramatycznych pozach.

Guernica została zakupiona od Wojciecha Fangora w 1961 roku przez Muzeum Historii Polskiego Ruchu Rewolucyjnego. Dzieło niedawno przeszło konserwację, której wykonanie było pracą dyplomową Łukasza Sławeckiego na kierunku Konserwacja i Restauracja Dzieł Sztuki na wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu¹⁷. Obraz został zabrany do konserwacji w 2017 roku. Po rozpięciu na krośnie i poddaniu wstępnym zabiegom konserwatorskim, został przewieziony do Warszawy w celu wyeksponowania na wystawie *Nigdy więcej. Sztuka przeciw wojnie i faszyzmowi w XX i XXI wieku* zorganizowanej w dniach 30 sierpnia 17 listopada 2019 z okazji 80-lecia II wojny światowej przez Muzeum Sztuki Nowoczesnej i prezentowanej w Muzeum nad Wisłą. Potem wrócił do Torunia, gdzie został poddany dalszym badaniom i szczegółowej konserwacji, podczas której

¹⁶ M.J. Mas, ... S. 187

¹⁷ Badania budowy technicznej obrazu przeprowadzono pod kierunkiem prof. Dr hab. Justyny Olszewskiej-Świetlik, dr Bożeny Szmler-Fausek oraz dr Zuzanny Rozłuckiej. Opiekunem pracy dyplomowej był prof. zw. dr hab. Dariusz Markowski.

uzupełniono ubytki warstwy malarskiej. Obraz, tuż po zakończeniu prac konserwatorskich został zaprezentowany w Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu na wystawie zatytułowanej po prostu: *FANGOR*, która trwała od 20 maja do 4 września 2022.

Dzieło na stałe wisi w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej w Galerii Rzeźby Socrealistycznej tuż koło Galerii Malarstwa Historycznego. Stanowi łącznik między tymi dwiema Galeriami. Jego premiera na Światowym Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie zbiegła się bowiem ze słynną Ogólnopolską wystawą Młodej Sztuki „Przeciw wojnie – przeciw

faszyzmowi”, która miała miejsce w tym samym czasie w Arsenale. Zaś oba te wydarzenia były początkiem odwilży w polskiej sztuce i zakwestionowania socrealistycznego gorsetu oraz manifestacją młodego, debiutującego po II wojnie światowej pokolenia artystek i artystów¹⁸, których przedstawicielem niewątpliwie jest Fangor. Zresztą, czyż sięgnięcie po kopię kubistycznego obrazu¹⁹, który to kierunek, jak wszystkie modernistyczne, był krytykowany przez partię nie jest dowodem na zerwanie z socrealizmem i wkroczenie na drogę nowoczesności i eksperymentu, których dziś artysta jest symbolem?

Małgorzata Karolina Piekarska **Kierownik Działu Zbiorów**

¹⁸ B. Stefańska, J. Depczyński, A. Wójtowicz, *Robotnice sztuki przeciw faszyzmowi. Kalendarium antyfaszystowskich i antywojennych działań artystek i artystów w XX i XXI wieku*. [w:] *Nigdy więcej: sztuka przeciw wojnie i faszyzmowi w XX i XXI wieku*, Warszawa 2019, s. 177-178.

¹⁹ Piotr Bernatowicz, op. cit.

Wojciech Fangor (1922-2015)

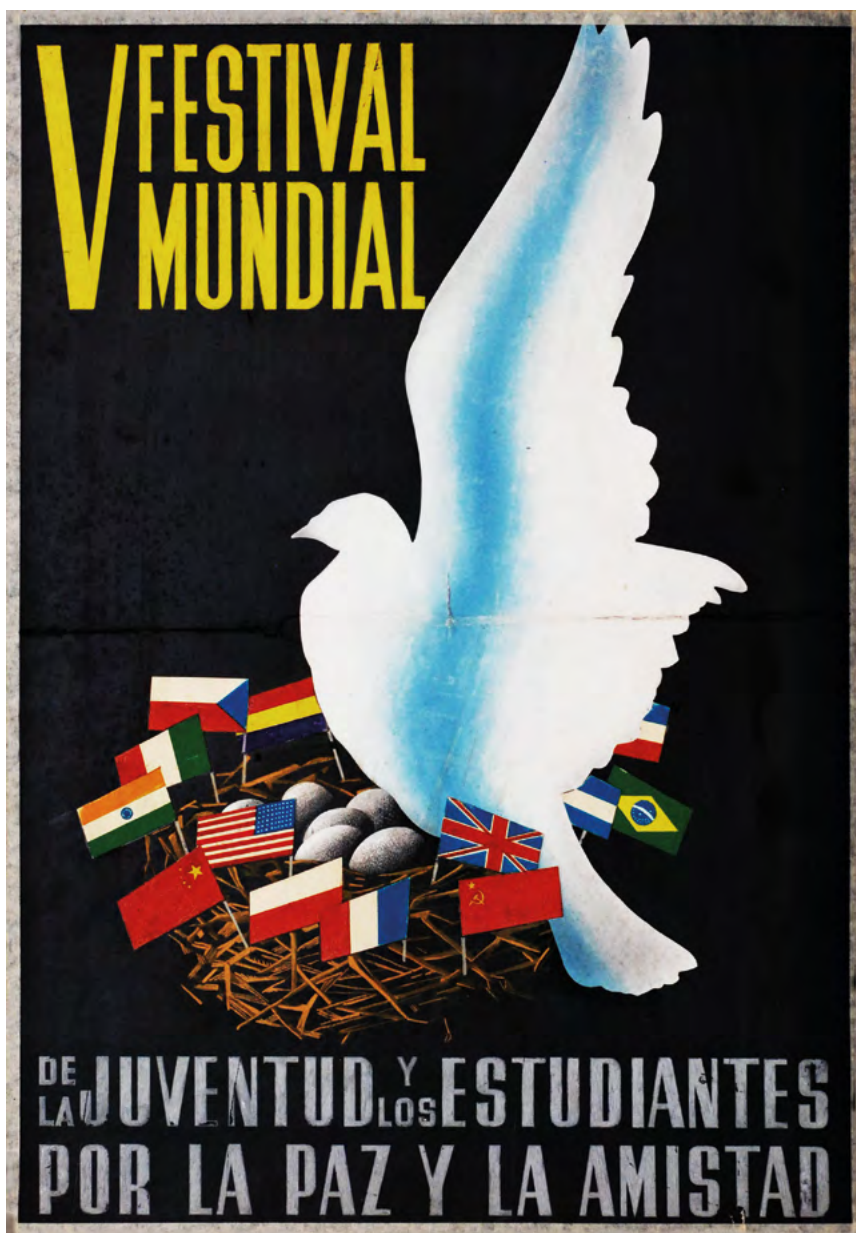
To artysta wszechstronny, gdyż znany jest w świecie zarówno jako malarz, grafik i plakacista, ale także i rzeźbiarz. Studiował prywatnie u Felicjana Szczyńskiego Kowarskiego i Tadeusza Pruszkowskiego, dzięki czemu w 1946 roku uzyskał zaocznie dyplom w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Na początku lat pięćdziesiątych tworzył obrazy zgodne z wymaganiami realizmu socjalistycznego, m.in. *Matkę Koreankę* (Muzeum Narodowego w Warszawie) i *Postaci* (Muzeum Sztuki w Łodzi). W latach 1953–1961 był docentem Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. W okresie odwilży odszedł od konwencji socrealizmu. Był współtwórcą polskiej szkoły plakatu. W 1958 wraz ze Stanisławem Zamecznikiem zaprezentował *Studium przestrzeni* – pierwszy w Polsce environment.

W roku 1961 wyjechał z kraju. Przebywał najpierw w Berlinie Zachodnim (1964–65), potem w Anglii (1965–1966), a od 1966 w USA. Wykładał na wielu uczelniach artystycznych. Do Polski powrócił w 1999 roku.

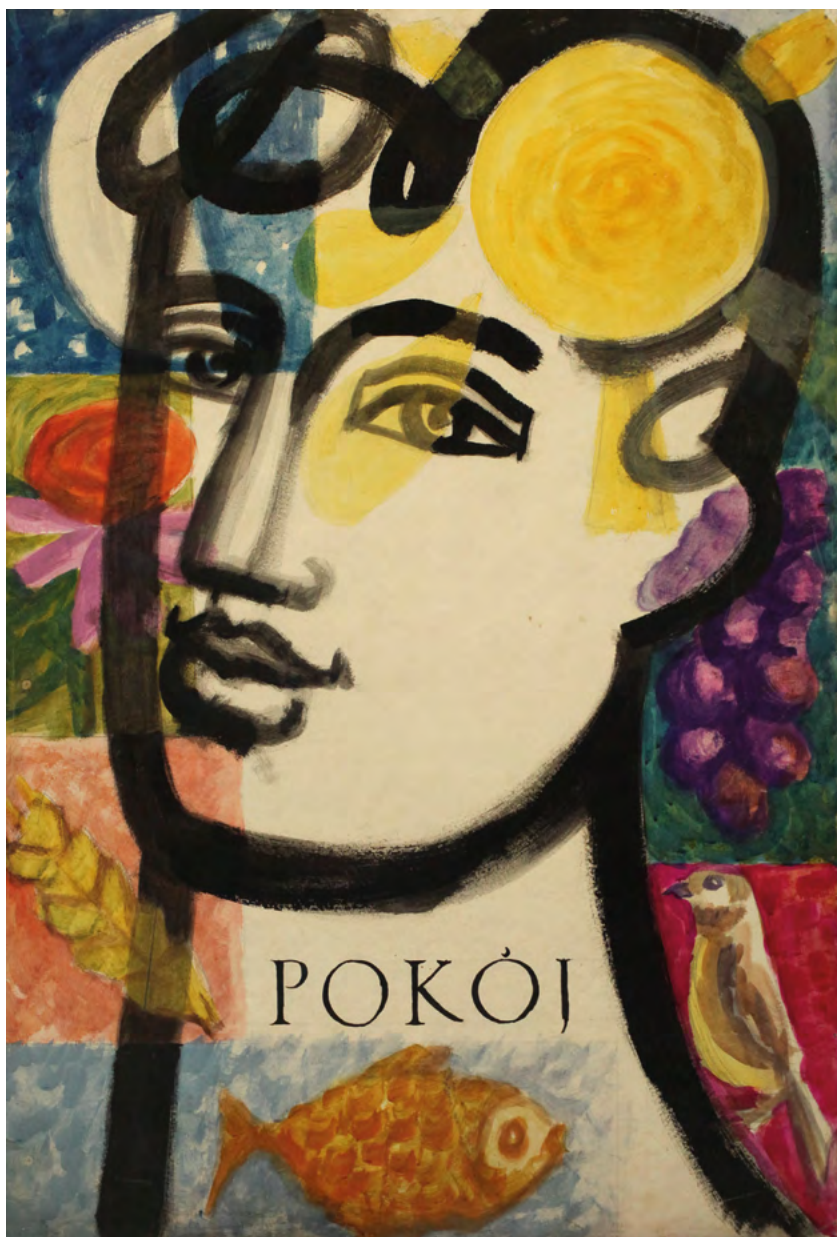
W 1970 roku, jako jedyny dotychczas polski artysta, miał indywidualną wystawę w Muzeum Guggenheima w Nowym Jorku. W latach 60. i 70. stworzył serię obrazów z charakterystycznymi kołami i falami, wywołujących efekty optyczne, podobne do uzyskiwanych w sztuce op-artu. Był głównym twórcą optycznych, op-artowych mozaik na dworcu Warszawa Śródmieście, wpisanych w 2020 roku do rejestru zabytków przez prof. Jakuba Lewickiego²⁰. W 2007 roku opracował projekt końcowego wystroju 7 stacji II linii warszawskiego metra, które uchodzą za największą światową podziemną galerię op-artu.

²⁰ <https://www.mwz.pl/archiwum-aktualnosci-lista/1396-unikatowa-dekoracja-mozaikowa-dworca-warszawa-rodmiemie-w-rejestrze-zabytkow> – dostęp z dn. 22 listopada 2024.

KATALOG

1.
*V Festival Mundial de la Juventud
y los Estudiantes por la Paz
y la Amistad*
autor nieznany
Nr Inw. P10.52

2.
Pokój
Jan Młodożeniec
Nr Inw. PIO.61

3.
*V Światowy Festiwal
 Młodzieży i Studentów*
 Dov Ben David
 Nr Inw. PIO.102

4.
*V Światowy Festiwal Młodzieży
i Studentów. Warszawa Lipiec 1955*
Zygmunt Gacek,
Antoni Kuś,
Mieczysław Maciuszkiewicz,
Tadeusz Pawlikowski
(Godło „Kolektyw S”)
Nr Inw. PLO.106

5.
*V Światowy Festiwal Młodzieży
i Studentów. Warszawa Lipiec 1955*
Krystyna Rudzikówna
Nr Inw. PIO.109

6.
*V Światowy Festiwal Młodzieży
i Studentów. Warszawa. Lipiec. 1955*
Zygmunt Gacek,
Antoni Kuś,
Mieczysław Maciuszkiewicz,
Tadeusz Pawlikowski
(Godło „Kolektyw S”)
Nr Inw. PLO.112

7.

*V Światowy Festiwal Młodzieży
i Studentów. Warszawa Lipiec 1955*

Bożena Hubicka

(Godło „Malwy”)

Nr Inw. PIO.114

8.
Warszawa Lipiec 1955.
V Światowy Festiwal
Młodzieży i Studentów
Bożena Hubicka
(Godło „Społa”)
Nr Inw. PIO.115

9.
*V Światowy Festiwal Młodzieży
i Studentów. Warszawa 1955*
Józef Witon
(Godło „42”)
Nr Inw. PLO.119

10.
V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów.
Warszawa. Lipiec. 1955
Kazimierz Wąs
(Godło „Wisłak”)
Nr Inw. PLO.120

11.
V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów. Warszawa-Lipiec-1955
Zygmunt Gacek,
Antoni Kuś,
Mieczysław Maciuszkiewicz,
Tadeusz Pawlikowski
Nr Inw. PIO.122

V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów - Warszawa - 31 VII - 14 VIII 1955

WAG BSW „PRASA” W-wa SMOŁNA 10

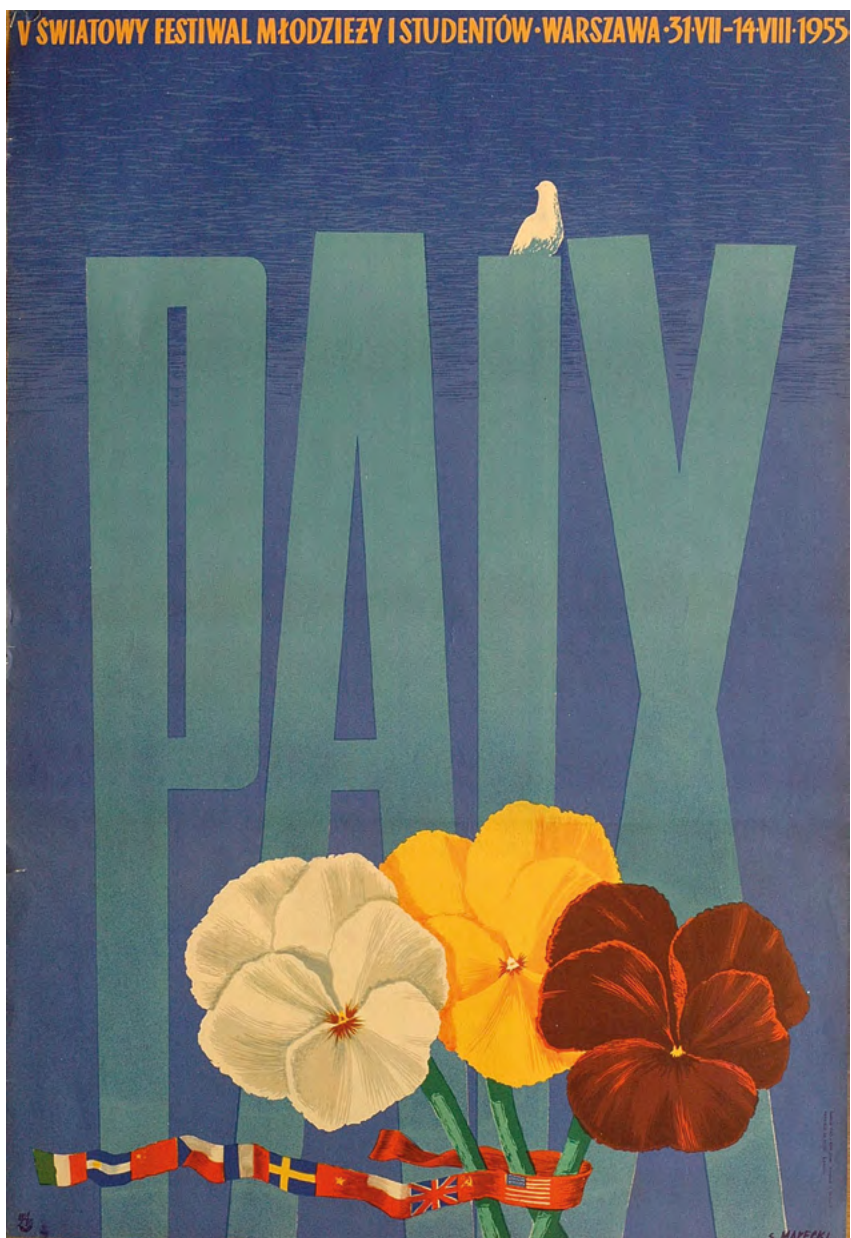
Druk im. Rewolucji Październikowej W-wa zam. 583/55 pap. offset. 90 g 70×100

12.

*V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów
Warszawa 31 VII – 14 VIII 1955*

Zbigniew Kaja

Nr. Inw. Pl.21

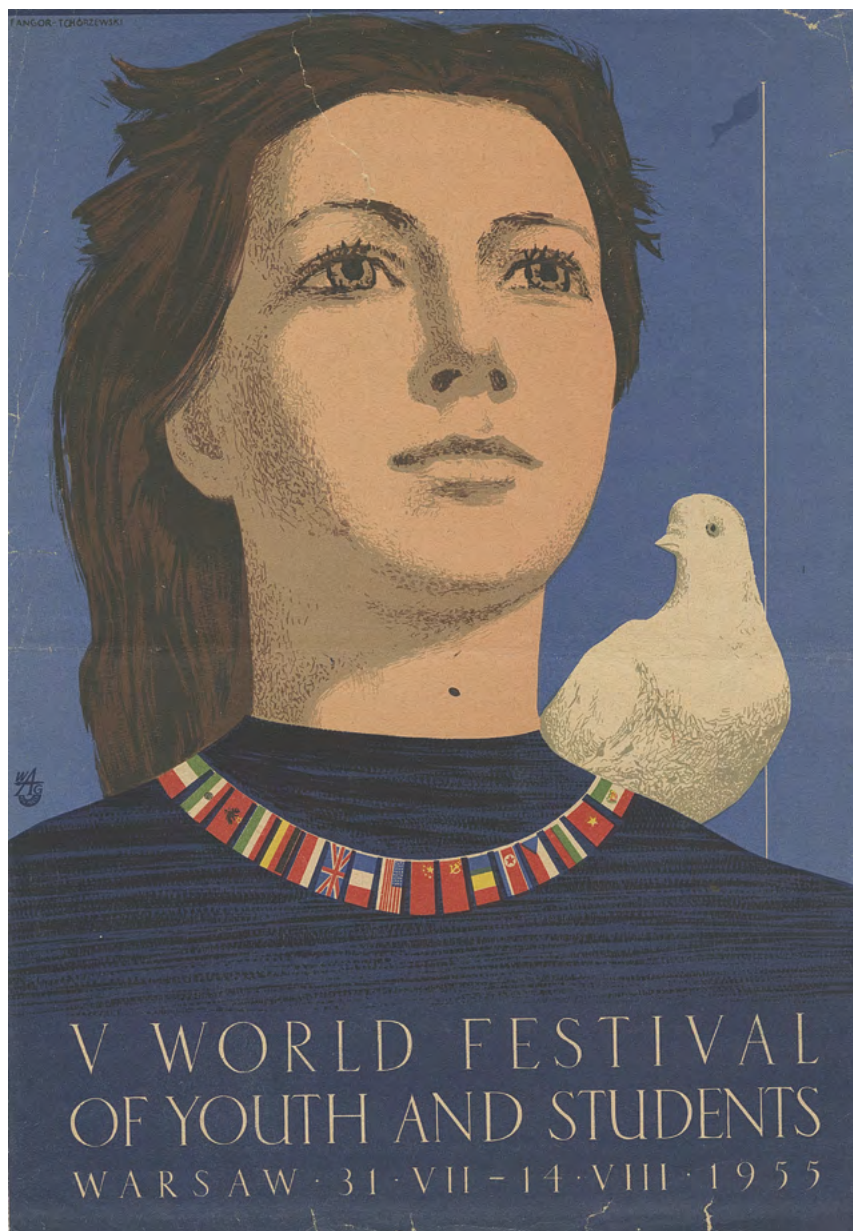
13.
*V Światowy Festiwal Młodzieży
i Studentów w Warszawie*
Stefan Małecki
Nr Inw. PL.507

14.
*V Światowy Festiwal
Młodzieży i Studentów.*
Varsovie 31.VII – 14.VIII.1955
Olga Siemaszko
Nr Inw. PL.555

15.
*V Światowy Festiwal Młodzieży
 i Studentów Warszawa.*
 31 VII – 14 VIII 1955
 Anna Maria Kruszevska-Hoffmanowa
 Nr Inw. Pl.768

16.

V World Festival of Youth and Students
Warsaw 31 VII – 14 VIII 1955

Wojciech Fangor,
Jerzy Tchorzewski
Nr Inw. PL.1409

17.
Spotkanie w Warszawie
 Waldemar Świerzy
 Nr Inw. PL.2266

18.
V festival
István Czeglédi
Nr Inw. PL.5583

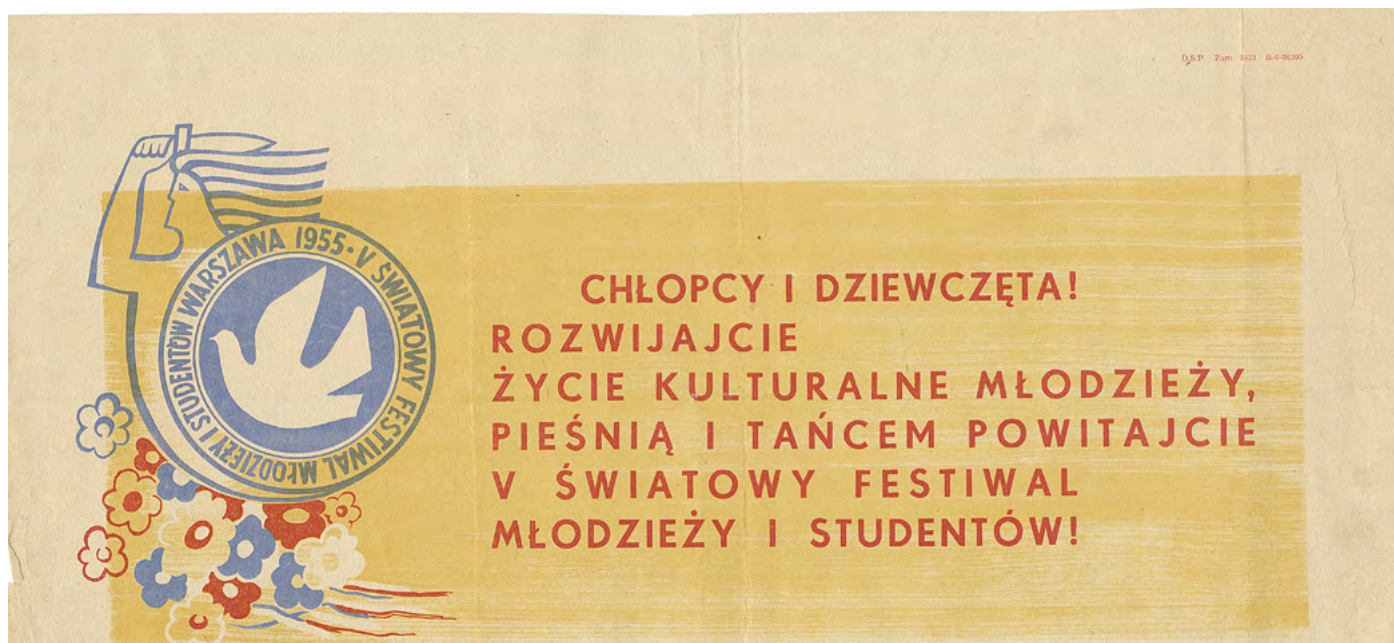

19.

*Niech żyje V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów
– manifestacja siły i solidarności młodzieży świata!*

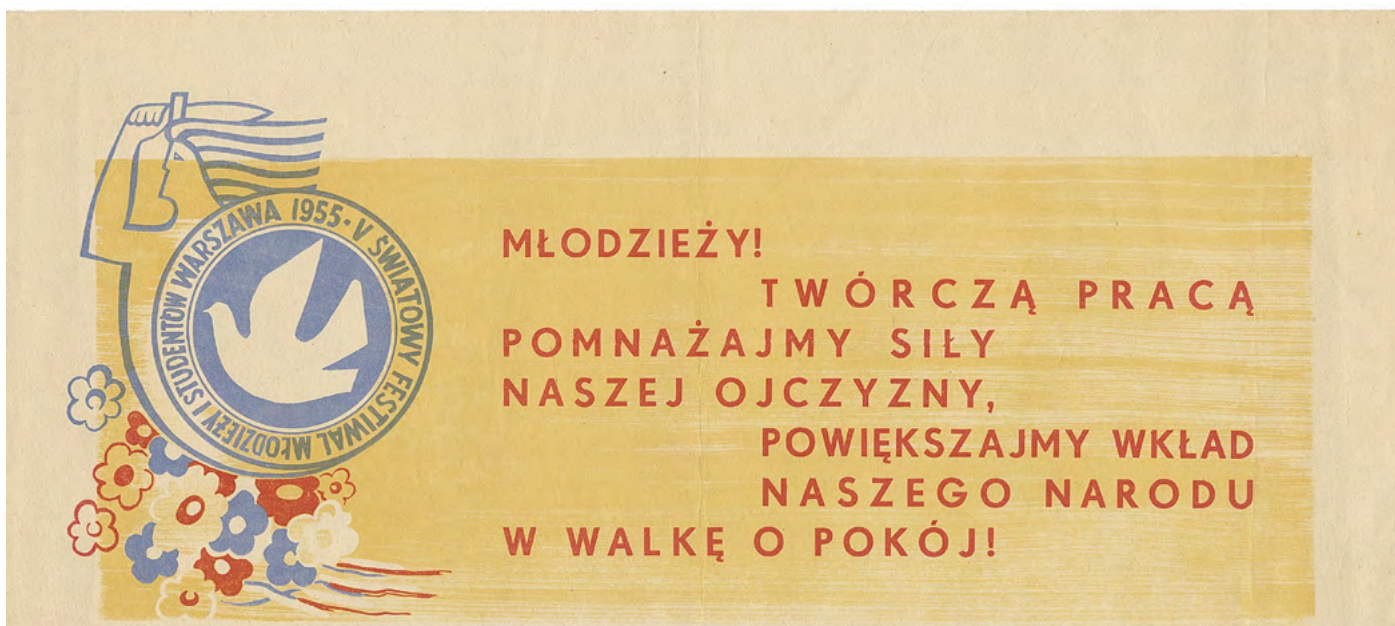
autor nieznany

Nr Inw. U.5224

20.

*Chłopcy i dziewczęta! Rozwijajcie życie kulturalne
młodzieży, pieśnią i tańcem powitajcie
V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów!*
autor nieznany
Nr Inw. U.5227/1

21.

*Młodzieży! Twórczą pracą pomnażajmy siły
naszej Ojczyzny, powiększajmy wkład
naszego narodu w walkę o pokój!*

autor nieznany

Nr Inw. U.5227/2

22.

*Żądamy zniszczenia zapasów broni atomowej
i wstrzymania jej produkcji!*

autor nieznany

Nr Inw. U.5245

23.

*Potrójny pierścionek na chustę festiwalową
„Warszawa 1955”*

autor nieznany

Nr Inw. E.5849

24.

*Znaczek „V Światowy Festiwal
Młodzieży i Studentów Warszawa 1955”*

autor nieznany

Nr Inw. E.5850

25.
Znaczek „V Światowy Festiwal Młodzieży
i Studentów Warszawa 1955”
wydany przez Związek Młodzieży Polskiej
Nr Inw. E.5851

26.
Znaczek „V Festiwal Warszawa 1955”
autor nieznany
Nr Inw. E.10410

27.

Dowód uprawniający do bezpłatnego przejazdu
uczestnika V Światowego Festiwalu Młodzieży
i Studentów wystawiony na nazwisko
Janina Marcinkowska
Nr Inw. E.6975

KARTA UCZESTNIKA

Nr 108586 *

CEL I HASŁA
V ŚWIATOWEGO FESTIWALU
MŁODZIEŻY I STUDENTÓW
SĄ PROSTE I JASNE JAK MŁODOŚĆ,
JAK PRAGNIENIA MŁODZIEŻY ŚWIATA

**POKÓJ DLA WSZYSTKICH
PRACA DLA WSZYSTKICH
SZCZĘŚCIE DLA WSZYSTKICH**

(z Apelu II Zjazdu ZMP)

Imię i nazwisko..... *Marcinkowska*
Imię..... *Janina*
Miejsce, powiat..... *świe. góra*
Brygada..... *I* Grupa..... *78*
Miejscowość Festiwalowa..... *Dukowice*
Segment..... Nr namiotu.....

m. p.

POLSKI KOMITET
FESTIWALOWY

28.

Karta uczestnika V Światowego Festiwalu
Młodzieży i Studentów w Warszawie,
należąca do Janiny Marcinkowskiej
Nr Inw. E.7451

POLSKIE KOLEJE PAŃSTWOWE

DOWÓD Nr 030898

uprawnia do bezpłatnego
przejazdu uczestnika

**V ŚWIATOWEGO FESTIWALU
MŁODZIEŻY I STUDENTÓW O POKÓJ
I PRZYJAŹŃ W WARSZAWIE**

ob. *Nowak Elżbieta*
(imię i nazwisko)

od stacji *Siedlce*

do stacji *Warszawa*

w czasie od 7. VIII. 1955 do 13. VIII. 1955
i z powrotem
pociągami pasażerskimi w klasie 3

Podstawa: Zarządzenie Ministerstwa Kolei
Nr KH 1c 141/9/55 z 1. VII. 1955

Kontrola przejazdu	
z a m	z powrotem

WBK Kraków, zam. 1208 VI. 55 r, — 38,500 szt,

Pouczenie

1. Dowód niniejszy uprawnia do przejazdu łącznie z imienną kartą uczestnictwa, wydaną przez Komitet Organizacyjny Festiwalu. Bez karty uczestnictwa dowód jest nieważny.
2. Przejazd na podstawie niniejszego dowodu może odbyć się tylko w terminie określonym na czołowej stronie dowodu:
 - 1) pojedynczo lub w grupach drogą najkrótszą lub najdogodniejszą pociągami osobowymi w klasie 3 od stacji miejsca zamieszkania do stacji, od której następuje dalszy przejazd do Warszawy wyznaczonym pociągami nadzwyczajnym,
 - 2) przy powrocie z Warszawy wyznaczonym pociągami nadzwyczajnym do stacji rozwiązania pociągu nadzwyczajnego i dalej do stacji miejsca zamieszkania pojedynczo lub w grupach pociągami osobowymi w klasie 3 drogą najkrótszą lub najdogodniejszą.
3. Przerwy podróży nie są dozwolone.
4. Przejście do klasy wyższej lub do pociągu pośpiesznego podczas przejazdu pociągami normalnego kursowania jak również przejazd innym pociągami niż wyznaczonym nie są dozwolone.
5. Dowód niniejszy należy okazywać na każde żądanie kontrolującego personelu kolejowego, który zamieszcza na dowodzie znak kontroli w odpowiednich rubrykach zależnie od kierunku przejazdu.

(podpis posiadacza dowodu)

ks.nab 305/85

11910

29.

Dowód uprawniający Elżbietę Nowak, uczestniczkę
V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów,
do bezpłatnego przejazdu koleją w okresie 7-13 VIII 1955
Nr Inw. E.11910

30.
Karta uczestnika V Światowego Festiwalu
Młodzieży i Studentów w Warszawie,
w dniach 31 VII – 14 VIII 1955
na nazwisko Elżbiety Nowak
Nr Inw. E.11909

KARTA UCZESTNIKA

Nr 106176 *

CEL I HASŁA
V ŚWIATOWEGO FESTIWALU
MŁODZIEŻY I STUDENTÓW
SĄ PROSTE I JASNE JAK MŁODOŚĆ,
JAK PRAGNIENIA MŁODZIEŻY ŚWIATA

**POKOJ DLA WSZYSTKICH
PRACA DLA WSZYSTKICH
SZCZĘŚCIE DLA WSZYSTKICH**

(z Apelu II Zjazdu ZMF)

Imię i nazwisko... *Nowak Elżbieta*

Miasto, powiat... *Siedlce*

Brygada... *VI* Grupa... *Rakowiec*

Miejsce Festiwalowe... *4B*

Segment... *4B* Nr namiotu...

m. p.

**POLSKI KOMITET
FESTIWALOWY**

31.

*Chusta z V Światowego Festiwalu
Młodzieży i Studentów w Warszawie*
Nr Inw. E.8646

32.

*Opaska „Komenda Operacji” z V Międzynarodowego
Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie
Nr Inw. 6973*

33.
*Szalik z V Światowego Festiwalu
Młodzieży i Studentów w Warszawie*
Nr Inw. E.8648

Znaczki pocztowe wydane z okazji V Festiwalu Młodzieży i Studentów

34.
Seria „Bratki”
Stefan Małecki
Nr Inw. E.6630/482

35.
Seria „Pałac Kultury”
J. Woźnicki
Nr Inw. E.6630/483

36.
Seria „Pokój”
Stefan Małecki
Nr Inw. E.6630/485

V ŚWIATOWY FESTIWAL
MŁODZIEŻY I STUDENTÓW
O POKÓJ I PRZYJAŻŃ

37.
*V Światowy Festiwal Młodzieży
o Pokój i Przyjaźń*
Zenon Januszewski
Nr Inw. P.504

38.

Guernica,

Wojciech Fangor (1922–1915) (autor kopii),

Pablo Picasso (1881–1973) (autor pierwowzoru)

Nr Inw. M.118

SPIS OBIEKTÓW

Wszystkie obiekty pochodzą ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie

1. *V Festival Mundial de la Juventud y los Estudiantes por la Paz y la Amistad*; autor nieznany; b.m.; 1955; plakat; papier, akwarela; 53 x 37 cm; Nr Inw. PIO.52;
2. *Pokój*; Jan Młodożeniec (1929-2000); Warszawa; 1955; plakat; karton, tempera; 97 x 66,4 cm; Nr Inw. PIO.61;
3. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów*; Dov Ben David (1929-2010); 1955, b.m.; plakat; papier, tempera; 92 x 69 cm; Nr Inw. PIO.102;
4. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów. Warszawa Lipiec 1955*; Zygmunt Gacek (1923-2014), Antoni Kuś (1916-2003), Mieczysław Maciuszkiewicz (1923 – ?), Tadeusz Pawlikowski (1912-1976) – (Godło „Kolektyw S”); Katowice; 1955; plakat; karton, tempera; 99 x 69,5 cm; Nr Inw. PIO.106;
5. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów. Warszawa Lipiec 1955*; Krystyna Rudzikówna; Katowice; 1955; plakat; karton, tempera; 95 x 65 cm; Nr Inw. PIO.109;
6. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów. Warszawa. Lipiec. 1955*; Zygmunt Gacek (1923-2014), Antoni Kuś (1916-2003), Mieczysław Maciuszkiewicz (1923-?), Tadeusz Pawlikowski (1912-1976) – (Godło „Kolektyw S”); Katowice; 1955; plakat; karton, tempera; 100 x 70 cm; Nr Inw. PIO.112;
7. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów. Warszawa Lipiec 1955*; Bożena

- Hubicka (1926-2014) – (Godło „Malwy”); Poznań; 1955; plakat; karton, tempera; 100 x 70 cm; Nr Inw. PIO.114;
8. *Warszawa Lipiec 1955. V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów*, Bożena Hubicka (1926-2014) – (Godło „Spółka”); plakat; karton, tempera; 100 x 70 cm; Nr Inw. PIO.115;
 9. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów. Warszawa 1955*; Józef Witon (1922-1988) – (Godło „42”); Warszawa; 1955; plakat; karton, tempera; 100 x 70 cm; Nr Inw. PIO.119;
 10. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów. Warszawa. Lipiec. 1955*; Kazimierz Wąs (1921-?) – (Godło „Wisłak”); Łódź; 1955; plakat; karton, tempera; 70 x 100 cm; Nr Inw. PIO.120;
 11. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów. Warszawa-Lipiec-1955*; Zygmunt Gacek (1923-2014), Antoni Kuś (1916-2003), Mieczysław Maciuszkiewicz (1923-?), Tadeusz Pawlikowski (1912-1976); Katowice; 1955; plakat; karton, tempera; 99 x 68,7 cm, Nr Inw. PIO.122;
 12. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów Warszawa 31 VII – 14 VIII 1955*; Zbigniew Kaja (1924-1983); Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa”; Warszawa; 1955; plakat; papier, offset; 17 x 24,8 cm; Nr. Inw. Pl.21;
 13. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów w Warszawie*; Stefan Małecki (1924-2012); Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa”; Warszawa; 1955; plakat; papier, offset; 98 x 66,5 cm; Nr Inw. Pl.507;
 14. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów. Varsovie 31.VII-14 VIII.1955*, Olga Siemaszko (1911-2000); Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa”; Warszawa; 1955; plakat; papier, offset; 98 x 66,5 cm; Nr Inw. Pl.555;
 15. *V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów Warszawa 31 VII – 14 VIII 1955*, Anna Maria Kruszevska-Hoffmanowa; Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa”; Warszawa; 1955; plakat; papier, offset; 99,5 x 67,5 cm; Nr Inw. Pl.768
 16. *V World Festival of Youth and Students Warsaw 31 VII – 14 VIII 1955*, Wojciech Fangor (1922-2015), Jerzy Tchórzewski (1928-1999); Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa”; Warszawa; 1955;

- plakat; papier, offset; 99,5 x 67,5 cm; Nr Inw. Pl.1409;
17. *Spotkanie w Warszawie*, Waldemar Świerzy (1931-2013); Centrala Wynajmu Filmów CAF; Warszawa; 1955; plakat; papier, offset; 85,3 x 58,5 cm; Nr Inw. Pl.2266;
 18. *V festival*, István Czeglédi (1913-1995); b.m.; 1955; plakat; offset, papier; 84 x 59 cm; Nr Inw. Pl.5583;
 19. *Niech żyje V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów – manifestacja siły i solidarności młodzieży świata!*; autor nieznany; Dom Słowa Polskiego; Warszawa; 1955; ulotka; papier, druk barwny; 25,5 x 50 cm; Nr Inw. U.5224;
 20. *Chłopcy i dziewczęta! Rozwijajcie życie kulturalne młodzieży, pieśnią i tańcem powitajcie V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów!*, autor nieznany; Dom Słowa Polskiego; Warszawa; 1955; ulotka; papier, druk barwny; 23,5 x 50 cm; Nr. Inw. U.5227/1;
 21. *Młodzieży! Twórczą pracą pomnażajmy siły naszej Ojczyzny, powiększajmy wkład naszego narodu w walkę o pokój!*; autor nieznany; Dom Słowa Polskiego; Warszawa; 1955; ulotka; papier, druk barwny; 23,5 x 50 cm; Nr Inw. U.5227/2;
 22. *Żądamy zniszczenia zapasów broni atomowej i wstrzymania jej produkcji!*; autor nieznany; wyd. nieznany; b.m.; 1955; ulotka; papier, druk barwny; 49,5 x 22,5 cm; Nr Inw. U.5245;
 23. *Potrójny pierścioneł na chustę festiwalową „Warszawa 1955”*; autor nieznany; Warszawa; 1955; tombak, bicie; 1,2 x 2,4 cm; Nr Inw. E.5849;
 24. *Znaczek „V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów Warszawa 1955”*, autor nieznany; Warszawa; 1955; tombak, bicie, emalia; 2,5 x 2,5 cm; Nr Inw. E.5850;
 25. *Znaczek „V Światowy Festiwal Młodzieży i Studentów Warszawa 1955”*; Związek Młodzieży Polskiej; Warszawa; 1955; metal, wyrób seryjny, emalia; 3,2 x 2,5 cm; Nr Inw. E.5851;
 26. *Znaczek „V Festiwal Warszawa 1955”*, autor nieznany; Warszawa; 1955; tombak, bicie; średnica 2 cm; Nr Inw. E.10410;
 27. *Dowód nr 033723 uprawniający do bezpłatnego przejazdu uczestnika V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów*

- koleją w okresie 7-13 VIII 1955, wystawiony na nazwisko Janina Marcinkowska; PKP; Warszawa-Kraków; 1955; dokument; papier, atrament, druk, rękopis; 10,3 x 7,3 cm; Nr Inw. E.6975;
28. *Karta uczestnika V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie nr 108586, należąca do Janiny Marcinkowskiej*; Polski Komitet Festiwalowy; Warszawa; 1955; dokument; karton, druk barwny, rękopis; 10 x 7,4 cm; Nr Inw. E.7451;
29. *Dowód nr 030898 uprawniający do bezpłatnego przejazdu uczestnika V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów kolejną w okresie 7-13 VIII 1955, wystawiony na nazwisko Elżbieta Nowak*; PKP; Warszawa-Kraków; 1955; dokument; papier, atrament, druk, rękopis; 10,3 x 7,3 cm; Nr Inw. E.11910;
30. *Karta uczestnika V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie nr 106176, należąca do Elżbiety Nowak*; Polski Komitet Festiwalowy; Warszawa; 1955; dokument; karton, druk barwny, rękopis; 10 x 7,4 cm; Nr Inw. E.11909;
31. *Chusta z V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie*; autor nieznany; Polska; 1955; bawełna, szycie; 64,5 x 76,5 cm; Nr Inw. E.8646;
32. *Opaska „Komenda Operacji” z V Międzynarodowego Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie*; Warszawa; 1955; len, wyrób ręczny; 10,2 x 25,5 cm; Nr Inw. 6973;
33. *Szalik z V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie*; autor nieznany; Polska; 1955; płótno, szycie maszynowe; 15,5 x 93.5 cm; Nr Inw. E.8648;
34. *V Festiwal Młodzieży i Studentów (Seria „Bratki”)*; Stefan Małecki (1924-2012); PWPW; Warszawa; 1955; znaczek pocztowy; papier, druk; 26,3 x 33,6 mm; Nr Inw. E.6630/482;
35. *V Festiwalu Młodzieży i Studentów (Seria „Pałac Kultury”)*; J. Woźnicki; PWPW; Warszawa; 1955; znaczek pocztowy; papier, druk; 26,3 x 33,6 mm; Nr Inw. E.6630/483
36. *V Festiwalu Młodzieży i Studentów (Seria „Pokój”)*; Stefan Małecki (1924-2012); PWPW; Warszawa; 1955; znaczek pocztowy; papier, druk; 26,3 x 33,6 mm; Nr Inw. E.6630/485;

37. *V Światowy Festiwal Młodzieży o Pokój i Przyjaźń*; Zenon Januszewski (1929-1986); Wydawnictwo „Sztuka”; Warszawa; 1955; pocztówka; karton, druk barwny; 14,7 x 10,3 cm; Nr Inw. P.504;

38. *Guernica*, Wojciech Fangor (1922-1915) (autor kopii); Pablo Picasso (1881-1973) (autor pierwowzoru); Warszawa; 1955; obraz; płótno, olej; 205 x 450 cm; Nr Inw. M.118.

GALERIA PLAKATU MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI

1. *Święta Państwowe w plakacie*, Pałac Przebendowskich/Radziwiłłów, Warszawa 11 listopada 2011 – 31 lutego 2012;
2. *Socjalizm twórz, wspólnotę twórz. Polski plakat socrealistyczny [ze zbiorów Muzeum Niepodległości]*, Muzeum im. Stanisława Fischera w Bochni, 27 października 2021 – 15 stycznia 2022, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej 26 marca – 27 kwietnia 2022;
3. *Polski plakat marynistyczny*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 22–30 marca 2013;
4. *Powrót nad Odrę i Bałtyk, plakaty ze zbiorów Muzeum Niepodległości*, Pałac Przebendowskich/Radziwiłłów, Warszawa 4 maja – 13 lipca 2015. Później ekspozycja prezentowana była w Pucku, Wejherowie, Koszalinie i Szczecinie;
5. *Świadomość, patriotyzm, pamięć [plakaty dot. Bitwy Warszawskiej 1920]*, temat badawczy „Pokolenia Polski Niepodległej”, wystawy: X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 9 listopada 2020 – 10 stycznia 2021, Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920, 15 lipca 2021;
6. *Ochrona dóbr kultury w plakacie*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, Warszawa 24 marca – 15 kwietnia 2021;
7. *Warszawskie dzieci idziemy w bój. Plakaty ze zbiorów Muzeum Niepodległości*, Galeria Brama Bielańska, 30 lipca – 5 października 2021;

8. *Dla szczęśliwej przyszłości naszych dzieci. Motyw dziecka w plakacie i drukach propagandowych w latach 1945–1956*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 25 maja – 31 lipca 2022;
9. *Witaj szkoło. Plakaty dotyczące rozpoczęcia roku szkolnego w minionej epoce PRL*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 28 września – 28 października 2022;
10. *Kartka z muzealnego kalendarza. Współczesne kalendarze w zbiorach Muzeum Niepodległości*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 1–31 grudnia 2022;
11. *Wolność. Równość. Niepodległość. 160 rocznica Powstania Styczniowego. Wystawa pokonkursowa*, Pałac Przebendowskich/Radziwiłłów, Warszawa 5–15 grudnia 2022, Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej 20 czerwca 2023 – nadal;
12. *„Jeśli dziś padnie Madryt, jutro padnie Warszawa”. Polskie wątki w wojnie domowej w Hiszpanii (1936-1939)*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 7 lipca – 1 października 2023;
13. *Węgiel to bogactwo. Górnictwo w okresie PRL*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 1 grudnia 2023 – 1 marca 2024;
14. *Jarka Janowskiego Partyzantka Satyryczna*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 19 marca – 31 maja 2024, Oliwski Ratusz Kultury, Galeria 5–31 grudnia 2024;
15. *Wakacje w PRL. Plakaty ze zbiorów Muzeum Niepodległości*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 10 lipca – 1 września 2024;
16. *II wojna światowa w filmie. Plakaty ze zbiorów Muzeum Niepodległości*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 5 września – 31 grudnia 2024;
17. *Zima w plakacie*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 7 stycznia – 28 lutego 2025;
18. *Dzień kobiet*, X Pawilon Cytadeli Warszawskiej, 7 marca – 9 maja 2025.

Redaktor prowadzący

Marta Brodala

Fotoskład, łamanie, projekt okładki

Natalia Roszkowska

Organizacja produkcji

Piotr Maroński

Promocja

Justyna Wyszynska

ISBN: 978-83-68378-11-5

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości

(identyfikator wydawnictwa naukowego 42-700)

al. Solidarności 62; 00-240 Warszawa

wydawnictwo@muzn.pl

tel. 826 90 91 w. 41

Realizacja poligraficzna

WPK. 200 egz.

Organizatorzy

Patronat medialny

Partner

ISBN 978-83-68378-11-5